

ETELÄ-KARJALAN MAISEMA-ALUEET JA MAISEMATYYPIT

Kaija Uusitalo

YLEISPIIRTEISET TEEMAKARTAT SUURALUEJAKOJEN PERUSTANA

Maantieteelliset aluejaot perustuvat eri maisematekijöiden perusteella laadittuihin teemakarttoihin. Tärkeimpiä maisemallisten aluejakojen lähtöaineistoja ovat tiedot kallio- ja maaperästä, maanpinnan korkeussuhteista ja maankamaran muodostojen syntyhistoriasta, tiedot vesistöistä ja niiden valuma-alueista, tiedot elollisen luonnon olosuhteista ja tiedot maankäytöstä ja sen kehityshistoriasta.

Etelä-Karjalan maisemapiirteiden suhdetta koko Suomeen voidaan tarkastella eri maisematekijöiden ja niiden yhdistelmien perusteella laadittujen pienimittakaavaisten ja voimakkaasti pelkistettyjen yleissilmäyskarttojen avulla.

Ylin ranta ja vedenkoskemattomat maat

Noin 62 prosenttia Suomen pinta-alasta on ollut jossakin vaiheessa Itämeren altaan vesien peitossa. Korkeimman rannan yläpuolisia veden koskemattomia eli supra-akvaattisia alueita on laajalti vain Lapissa ja Itä-Suomessa. Etelä-Karjalan osalta laajimpia tällaisia alueita ovat Salpausselkien korkeimmat laet sekä Rautjärven ja Ruokolahden selänneseu.

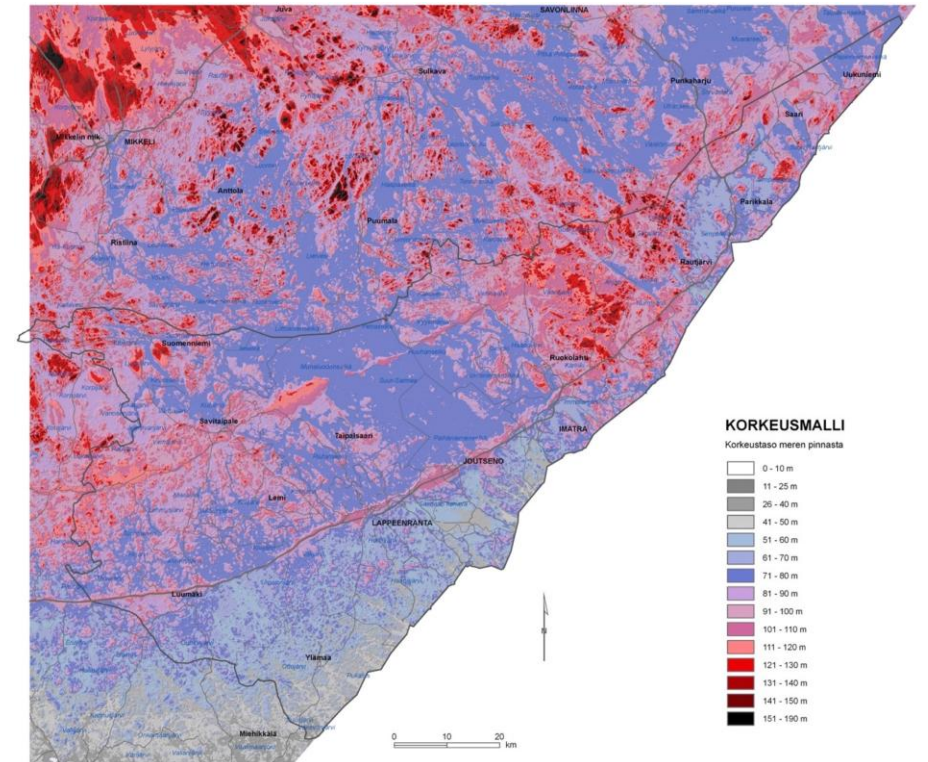
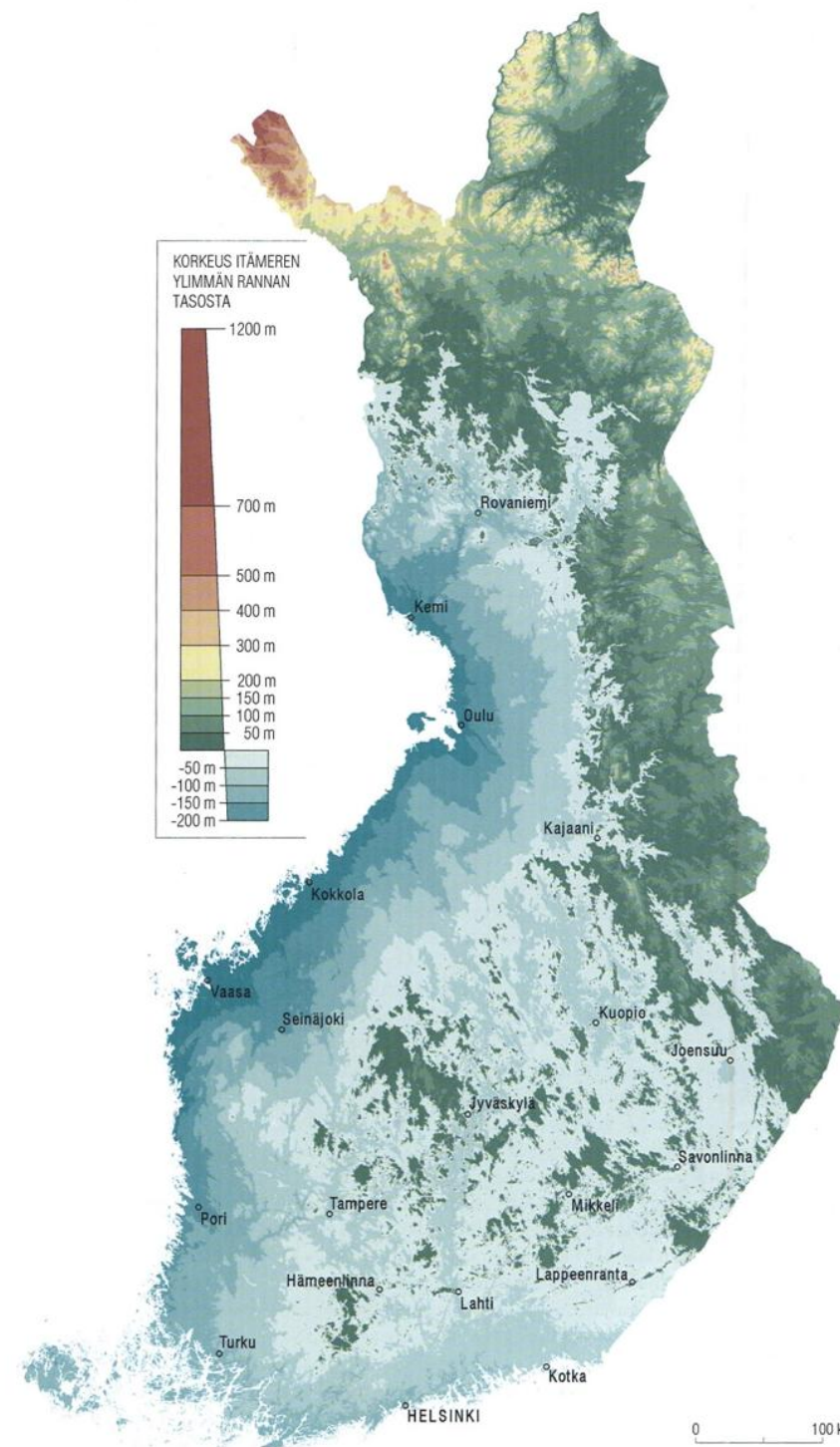
Ylin ranta näkyy maastossa huuhtoutuneina kallio- ja kivivyöhykkeinä sekä rantavalleina tai rantatörminä, joiden yläpuolella on usein rehevän kasvillisuuden leimaama huuhtoutumaton moreenikalotti. Varsinkin Salpausselkien reunamuodostumien sekä monien harjujen yhteydessä on myös runsaasti ylimmän rannan korkeutta kuvastavia tasapintaisia jäätikköjokisuistoja eli deltoja.

Etelä- ja Kaakkois-Suomessa ylin ranta on syntynyt Baltian jääjärven aikana. Kaakkois-Suomen ylin ranta on sadan metrin tuntumassa nykyisen merenpinnan yläpuolella (Suomen kartasto 1999).

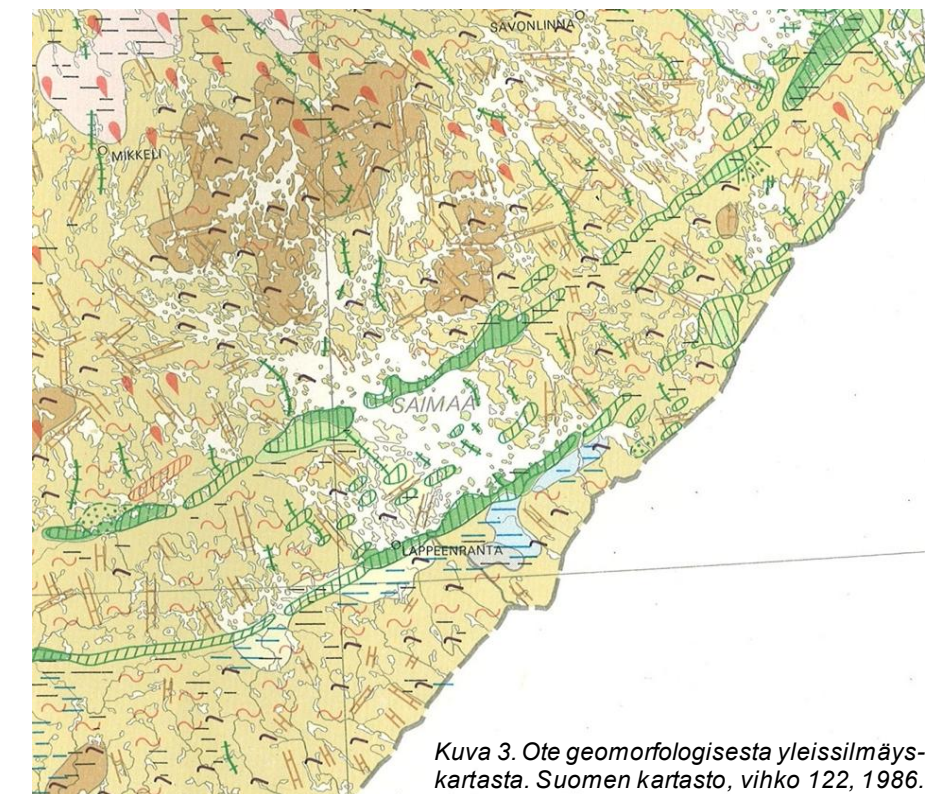
Geomorfologinen aluejako

Suomen kartaston vihossa 122 (1986) on esitetty koko Suomen geomorfologinen yleissilmäyskartta jonka tarkastelutarkkuus on 1:1 milj (Kuva 3). Kartta on teemakartta, jonka aiheena ovat maanpinnan korkokuvan osien muoto ja ulkonäkö, koko ja kaltevuus, synty, syntyäika ja mahdollisesti myös aines. Kartta on luonteeltaan synteettinen, kokoava.

Kuva 1. Ylin ranta Suomessa. Suomen kartasto 1999.

Kuva 2. Korkeussuhteita kuvaavassa kartassa vedenkoskemattomat Salpausselkien ja Ruokolahden selänteiden korkeimmat lakialueet näkyvät ympäristöään tummempina.

Kuva 3. Ote geomorfologisesta yleissilmäyskartasta. Suomen kartasto, vihko 122, 1986.

1. Suomenlahden rannikkoalanko
2. Salpausselkävyöhyke ja
6. Järvi-Suomen vaihtelevan kallioperäreliefin alue.

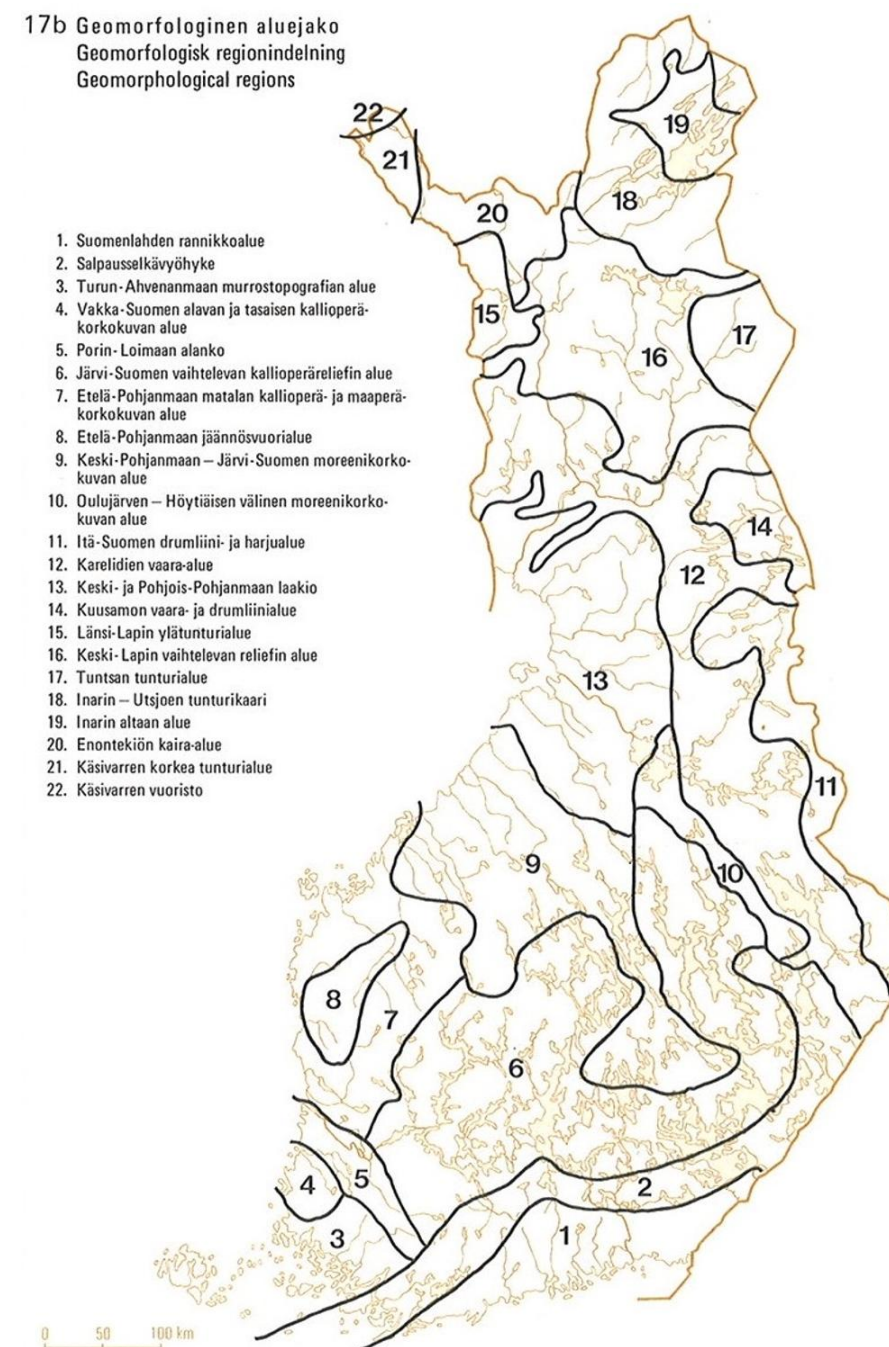
“1. Suomenlahden rannikkoalanko on pinnanmuodoiltaan suhteellisen tasainen alava alue, jonka piirteet ovat pääasiassa kallioperän korkokuvan määräämät. Keskiosaa lukuun ottamatta murroslaaksoja on runsaasti. Laajuudeltaan vaatimattomia hienosedimenttitasankoja esiintyy koko alueella kallioalueiden lomassa. Harjuja on sitä vastoin vähänlaisesti. Laaja-alaiset suot puuttuvat.

2. Salpausselkävyöhykkeelle antavat leiman myöhäisjääkautiset reunamuodostumat, Ensimmäinen ja Toinen Salpausselkä, joihin koillisessa liittyy saumamuodostumana pidetty Jaamankangas.

Reunamuodostumat ovat pääasiassa glasifluvialisia selänteitä, deltoja ja sanduureja, osittain myös moreeniselänteitä. Itäisen kaaren osalla reuna-
muodostumat määräävät korkokuvatyyppikin.

6. Järvi-Suomen vaihtelevan kallioperäreliefin aluetta luonnehtii kauttaaltaan kallioperän vanha, rikkonainen ja epätasainen kulumiskorkokuva. Suhteelliset korkeuserot ylittävät suurissa osissa aluetta 75 metriä, mikä on paljon Suomen eteläpuoliskossa. Rikkonaisuus kuvastuu myös järvien rantaviivan mutkitteluna. Yhtenä rikkonaisuuden aiheuttajana on kallioperän murrestopografia. Lukuisat harjujaksot halkovat aluetta. Koko aluetta verhoaa hajanainen moreenipeite, jossa paikoin on drumliineja.”

Kuva 4. Geomorfologinen aluejako. Suomen kartasto, vihko 122, 1986.

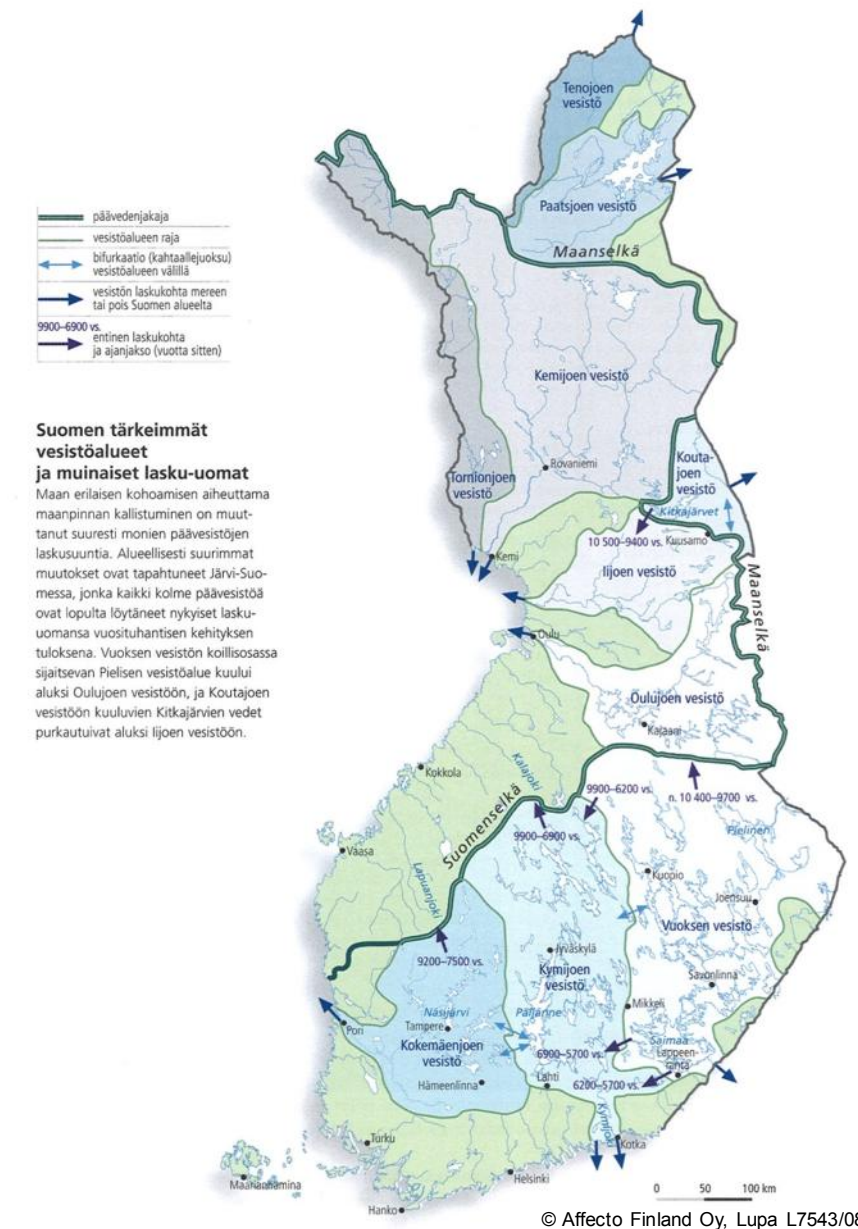

Vesistöaluejako

Vesistöjen valuma-alueet ovat tärkeä maisemallisten aluejakojen perusta. Monet suurmaisema-aluejaot noudattelevat juuri vedenjakajia.

Suurin osa Etelä-Karjalaa kuuluu Vuoksen vesistöalueeseen. Salpausselkien välinen Saimaan länsipuoleinen alue kuuluu Kymijoen vesistöalueeseen. Maakunnan koillisosa on Laatokkaan laskevaa Hiitolanjoen vesistöaluetta. Salpausselkien eteläpuoleiset Viipurinlahteen laskevat jokivesistöt muodostavat oman pienten jokivesistöjen maisemakokonaisuuden.

Kuva 5. Suomen tärkeimmät vesistöalueet. Aino, Suuri suomalainen kartasto 2005.

Metsäkasvillisuusvyöhykkeet ja vallitsevat metsätyypit

Suomen ilmasto jaetaan viiteen pääluokkaan. Etelä-Karjala kuuluu näistä Eteläboreaaliseen vyöhykkeeseen, jota vaateliampien puiden perusteella nimitetään myös vaahteran ja lehmuksen vyöhykkeeksi.

Kasvillisuusvyöhykkeiden raja perustuu ilmastollisiin tekijöihin, kun metsätyypit puolestaan kuvastavat maaperän ravinteisuutta ja kartta alueellisia ravinteisuseroja. Ravinteisimpia ovat savimaat ja hienojakoiset moreenit, karuimpia hiekka- ja sora-alueet.

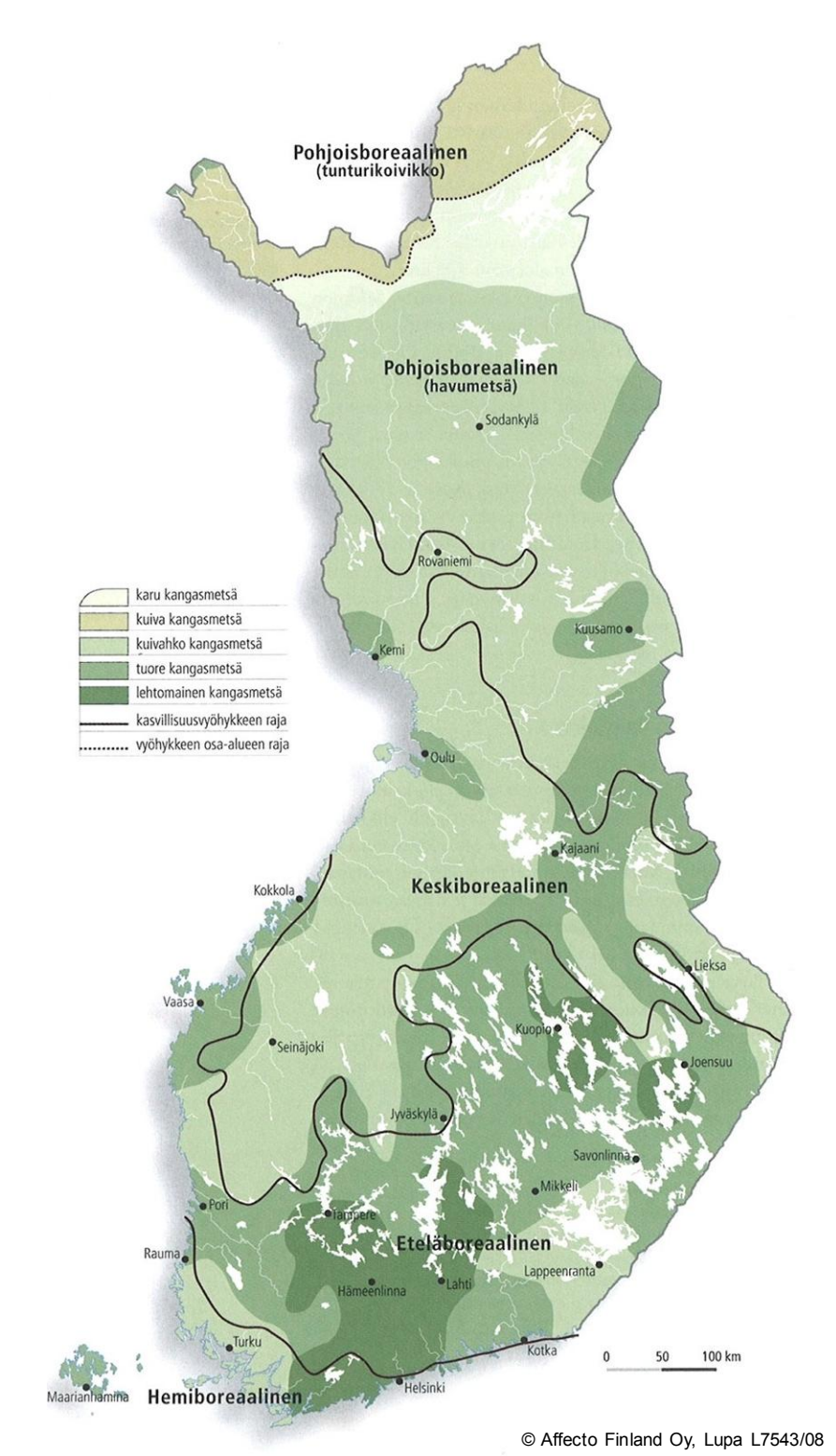
Etelä-Karjalan metsät Saimaan ympäristössä ja sen eteläpuolella ovat pääosin kuivahkoja kangasmetsiä. Vuoksen koillispuolen osin veden koskemattomat alueet ovat edellisiä rehevämpiä tuoreen kankaan mustikkatyypin metsiä.

Suomen maatalousalueet

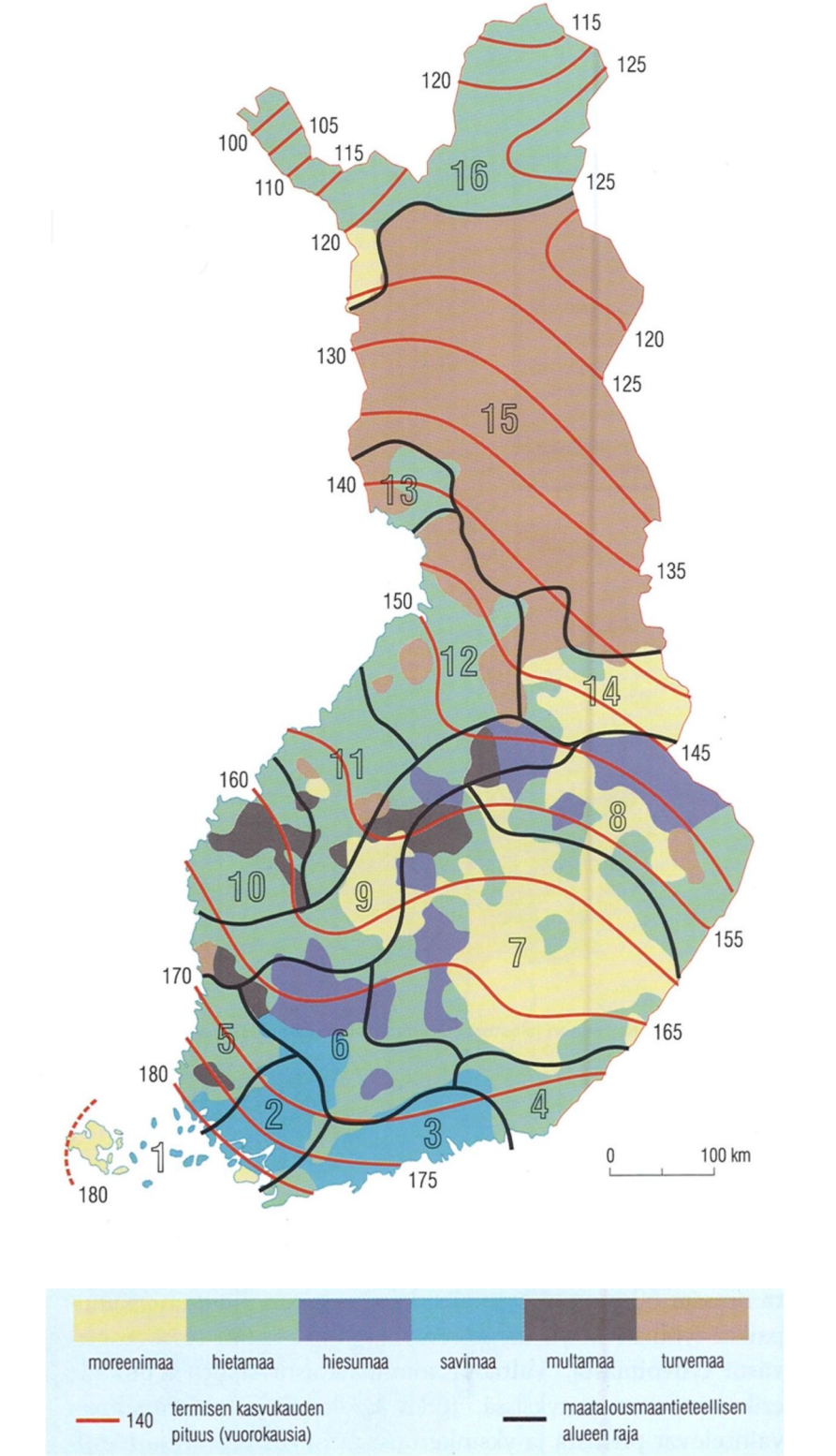
Suomen kartaston viimeisimmässä laitoksessa (1999) Suomi on jaettu 16 maatalousalueeseen. Luokituksessa Etelä-Karjala on antanut nimensä osa-alueelle neljä. Aluekuvauksen mukaan ilmasto on suotuista, mutta maaperä huonompi kuin lännempänä. Kasvinviljely, karjanhoito ja metsätalous ovat hyvin tasapainossa. Taloudellinen tulos on hieman keskitasoa parempi.

Idästä ensimmäiseltä Salpauselältä Saimaan eteläpuolitse toiselle Salpausselälle kulkevan aluerajan pohjoispuoliset alueet kuuluvat Järvi-Suomen maatalousalueeseen (7), joka on maaperältään maatalouteen huonosti soveltuvaa moreenialuetta. Pellot ovat pieniä, mutta suurehko metsäpinta-ala kasvattaa tilojen kokoa. Viljelyssä on pääasiassa heinää ja rehuviljoja. Maatalouden tuotto jää hieman keskimääräistä pienemmäksi. Metsien tuotto sen sijaan on hyvä.

Kuva 6. Metsäkasvillisuusvyöhykkeet ja vallitsevat metsätyypit. Aino, Suuri suomalainen kartasto 2005.

Kuva 7. Suomen maatalousalueet, muokkauskerroksen vallitseva maalaji ja kasvukauden pituus. Suomen kartasto 1999.

SUOMEN MAANTIETEELLISET JA MAISEMALLISET ALUEET

Suomen maantieteelliset alueet, Suomen kartasto 1925

Maantieteellisten alueiden tutkimusmetodiikkaa kehitti niin Virossa kuin Suo-
messakin J. G. Granö (1882-1956), joka toimi Tarton, Helsingin ja Turun
yliopistojen professorina. J. G. Granön aluejako julkaistiin Suomen Kartaston
kolmannessa laitoksessa. Teoksessa *Suomen maantieteelliset alueet* (1932)
J. G. Granö selvittää aluejaon metodiset periaatteet. Granön aluejako oli
kolmiportainen. Koko Suomi jaettiin maantieteellisiin **maakuntiin**, joita oli
19. Maakunta jakautui edelleen **seutukuntiin** ja seutukunta **seutuihin**.

Aluejaot perustuvat maanpinnan, vesistöjen, kasvillisuuden ja ihmisen aikaan-
saamien tekemuotojen analysointiin ja syntetisointiin. Granö kehitti
muodostojen perusteella erityisen maisemakaavan, joka kuvaa monipuoli-
sesti alueen ominaisuuksia. Esimerkiksi Järvi-Suomeen kuuluvan Simpeleen
selänneseudun maisemakaava on muodoltaan III 43 AE c. Alue on kaavan
mukaisesti mäkimaata, vedet virtoja sekä rannikko- ja saaristovesiä, kasvil-
lisuus metsiä ja ruohostomaita (niittyjä, pelloja) ja tekoaineksen muodostot
yksittäisasumuksia.

Granön luokituksessa Etelä-Karjalan alue kuuluu Eteläisen jokimaan ja Jär-
vi-Suomen maantieteellisiin maakuntiin (alueisiin sisältyvät Etelä-Karjalan
kunnat Granön luokituksen mukaisesti).

III. Eteläinen jokimaa (maakunta).

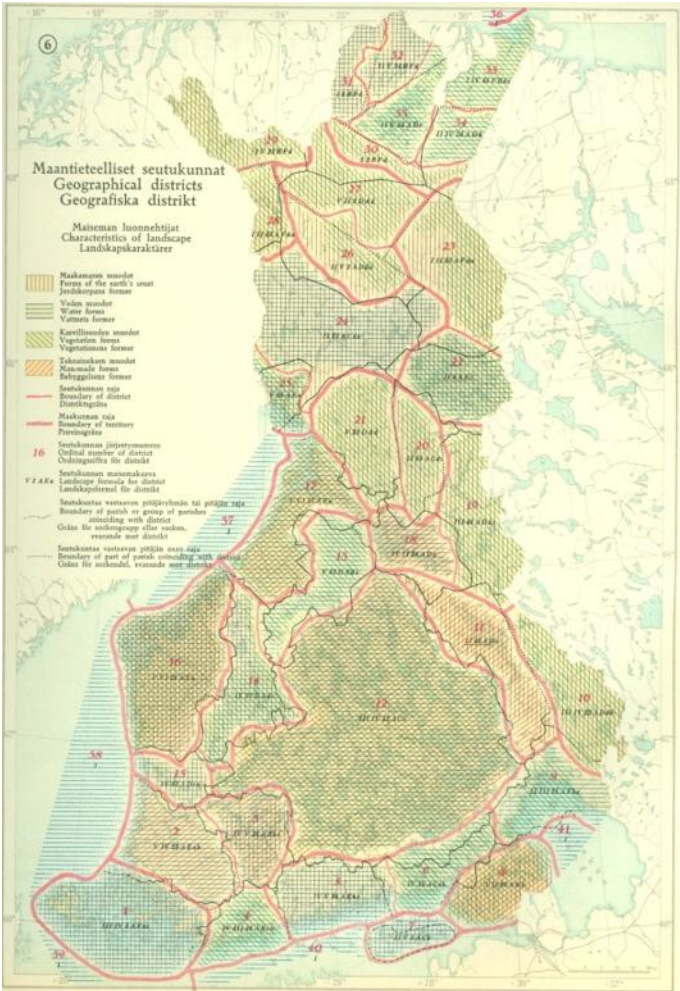
6. Viipurin-Karjala (seutukunta).

19. Karjalan kankarerannikko (seutu)
Ylämaa

IX. Järvi-Suomi

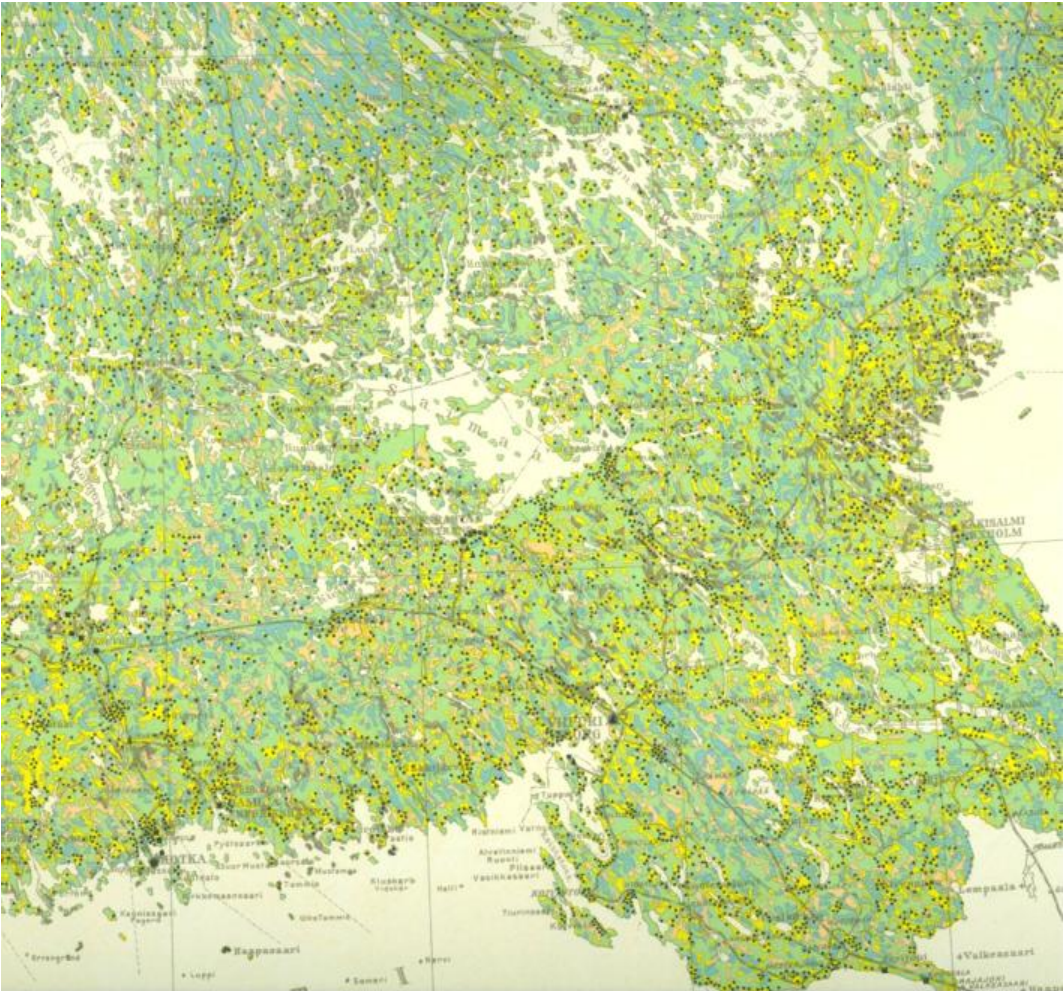
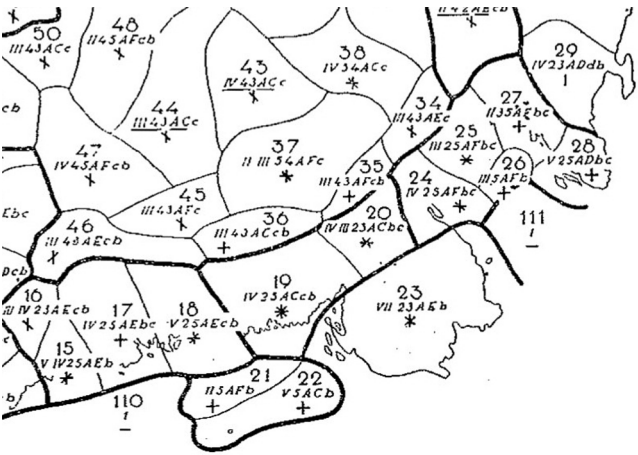
12. Järvi-Suomi

34. Simpeleen selänne-seutu
Parikkala, Simpele, Uukuniemi
35. Ruokolahden mäkiseutu
Joutseno, Ruokolahti, Rautjärvi
36. Lappeen mäkiseutu
Lappee, Lappeenranta, Lemi, Savitaipale, Luumäki
37. Saimaan saaristo
Taipalsaari, Suomenniemi

Kuva 8. J. G. Granön maantieteellinen maakunta- ja seutu-
kuntajako. Suomen kartasto 1925.

Kuva 9. Maantieteelliset seudut järjestysnumeroineen,
maisemakaavoineen ja yksilöllisyysmerkkeineen. Seutu-
kuntien rajat on merkitty paksummilla viivoilla. Suomen
maantieteelliset alueet 1932.

Kuva 10. Kasvillisuus ja väestön ryhmitys. Suomen
kartasto 1925. J. G. Granön maantieteelliset jaot pe-
rustuivat aihepiireittäin tehtyihin varsin tarkkoihin
teemakarttoihin.

Suomen maisemalliset alueet, Suomen kartastot 1993 ja 1999

Viimeisin Suomen kartaston maisema-aluejako on esitetty kartaston osassa 350 Asumukset, asuinympäristöt (1993) sekä kartaston juhlaulkaisussa 1999, josta tähän yhteyteen on otettu aluejaon yleiskartta. Maisema-alueet on luokiteltu hierarkkisesti kolmeen luokkaan niiden yhtenäisyyden perusteella. Maisemallisesti yhtenäisimpiä ovat seudut, joita on 51. Ne on yhdistetty voimakkaammin yleistäen 14 maakunnaksi, ja edelleen viideksi suuralueeksi. Kartaston mukaan alueista käytetään vakiintuneita nimiä, jotka ovat osaksi historiallisten maakuntien ja hallinnollisten alueitten nimiä. Niiden tarkoittamien alueiden rajaukset eivät ole yhteneväisiä maisema-alueiden kanssa. Seutujen nimistä vain osa on yleiseen käyttöön vakiintuneita, koska maisema-alueita ei yleensä mielletä aluekokonaisuuksiksi kuten hallinnollisia alueita.

Verrattaessa luokitusta J. G. Granön maantieteelliseen aluejaotukseen voidaan huomata Granön luokituksen olevan astetta tarkempi. Granöltä puuttuu suuraluejako, joten hänen maantieteelliset maakuntansa (19) vastaavat nykyisen Suomen kartaston maisemamaakuntia (14). Granöllä on maakuntien ja seutujen välissä maakuntien jako seutukunniksi, jotka osittain vastaavat Suomen kartaston seutuja. Seutuja Granöllä on ilman ulappa-alueita 105 (joista noin 15 jäänyt rajan taakse).

Uudessa Suomen kartastossa Etelä-Karjalan alue sijoittuu kahdelle suuralueelle, Etelä-Suomen ja Järvi-Suomen alueille, joiden välinen raja kulkee Ensimmäisen Salpausselän eteläreunassa. Koko Salpausselkien eteläpuoleinen osa Etelä-Karjalaa kuuluu Eteläisen rannikkomaan maisemamaakuntaan (1.3) ja siellä Ylämaan kankareseutuun (1.35).

Eteläistä rannikkomaan maakuntaa luonnehtivat viljelykset ja asumustaa-jamat. Maasto on suurpiirteisään suhteellisen tasaista, vaikkakin yksittäiset tai ryhmiksi järjestäytyneet metsäiset kukkulat rikkovat Salpausseliltä etelään viettävää vanhaa eroosiopintaa; peneplaania. Maisemallinen kontrasti on selvä huuhtoutuneiden, metsä ja kalliokasvillisuuden peittämien kohoumien ja toisaalta viljeltyjen savitasanteiden välillä.

Alueen rannikkokaista lukeutuu lännessä tammivyöhykkeeseen ja alueen karut sisä- ja itäosat havumetsäiseen eteläboreaaliseen vyöhykkeeseen.

Eteläisellä rannikkomaalla on paikoin lukuisasti järviä, mutta ne ovat yleensä pieniä. Savesta sameat joet ovat pienehköjä.

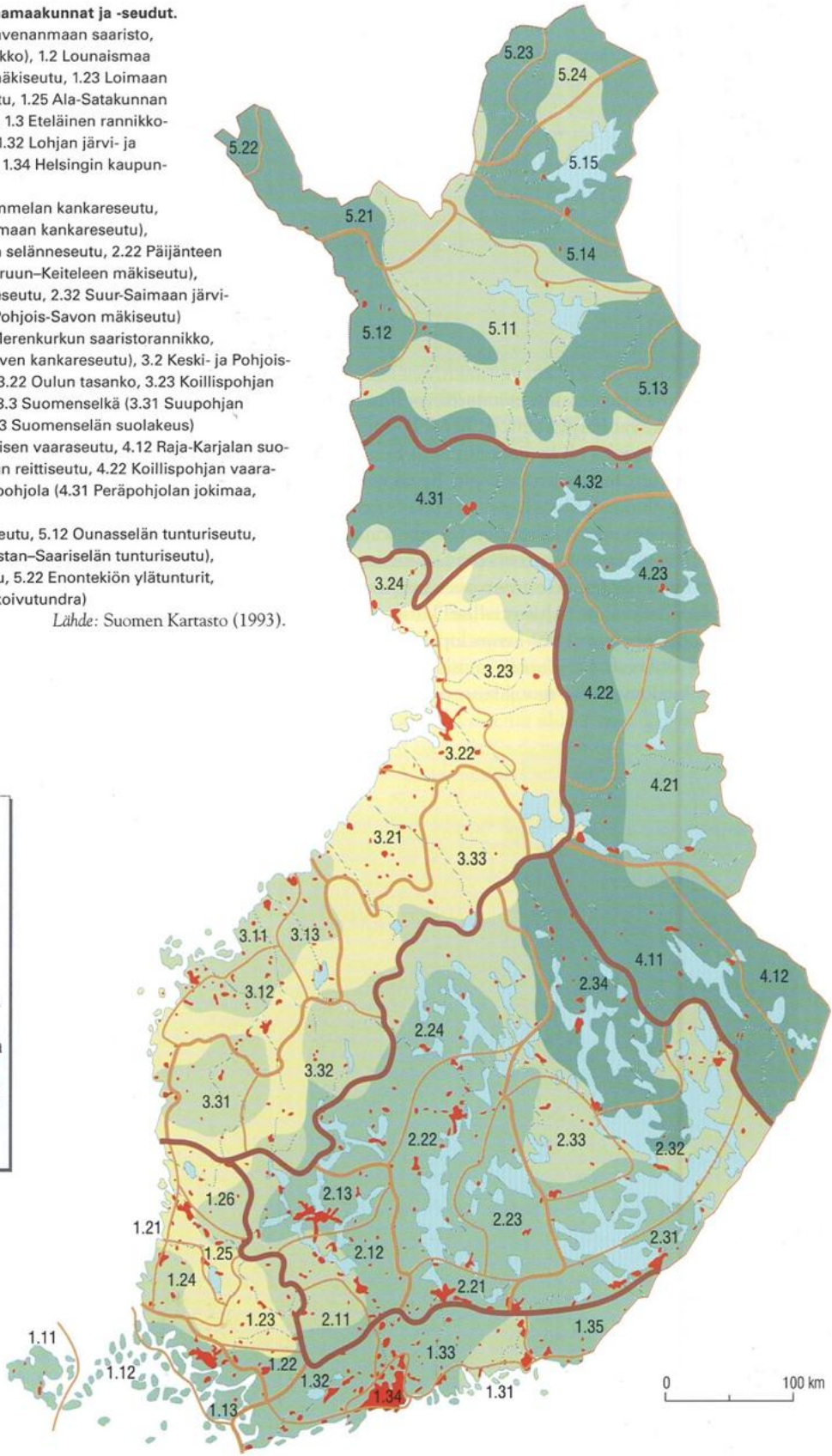
Leuto ilmasto tekee maataloudesta tuottoisan savisilla pelloilla. Eteläinen

Kuva 11. Suomen maisemalliset suuralueet, maisemamaakunnat ja seudut. Suomen kartasto 1999.

Suomen maisemalliset suuralueet, maisemamaakunnat ja -seudut.

- 1. Etelä-Suomi:** 1.1 Saaristo-Suomi (1.11 Ahvenanmaan saaristo, 1.12 Kihdin saaristo, 1.13 Turun saaristorannikko), 1.2 Lounaismaa (1.21 Satakunnan lahtirannikko, 1.22 Salon mäkiseutu, 1.23 Loimaan peltolakeus, 1.24 Vakka-Suomen kankareseutu, 1.25 Ala-Satakunnan peltolakeus, 1.26 Satakunnan kankareseutu), 1.3 Eteläinen rannikkoma (1.31 Suomenlahden saaristorannikko, 1.32 Lohjan järvi- ja selänne-seutu, 1.33 Uudenmaan peltolakeus, 1.34 Helsingin kaupunkiseutu, 1.35 Ylämaan kankareseutu)
- 2. Järvi-Suomi:** 2.1 Lounais-Häme (2.11 Tammelan kankareseutu, 2.12 Kanta-Hämeen peltolakeus, 2.13 Pirkanmaan kankareseutu), 2.2 Päijät-Häme ja Keski-Suomi (2.21 Lahden selänne-seutu, 2.22 Päijänteen vuoriseutu, 2.23 Puulan mäkiseutu, 2.24 Keuruun-Keiteleen mäkiseutu), 2.3 Savonmaa (2.31 Lappeen-Kiteen selänne-seutu, 2.32 Suur-Saimaan järvi-seutu, 2.33 Etelä-Savon kankareseutu, 2.34 Pohjois-Savon mäkiseutu)
- 3. Pohjanmaa:** 3.1 Etelä-Pohjanmaa (3.11 Merenkurkun saaristorannikko, 3.12 Kyrönmaan peltotasanko, 3.13 Lappajärven kankareseutu), 3.2 Keski- ja Pohjois-Pohjanmaa (3.21 Keski-Pohjanmaan lakeus, 3.22 Oulun tasanko, 3.23 Koillis-pohjan nevalakeus, 3.24 Kemin-Tornion jokiseutu), 3.3 Suomenselkä (3.31 Suupohjan lakeus, 3.32 Suomenselän kankareseutu, 3.33 Suomenselän suolakeus)
- 4. Vaara-Suomi:** 4.1 Vaara-Karjala (4.11 Pielisen vaaraseutu, 4.12 Raja-Karjalan suoma), 4.2 Kainuu ja Koillis-pohja (4.21 Kainuun reittiseutu, 4.22 Koillis-pohjan vaaraseutu, 4.23 Kuusamon vaaraseutu), 4.3 Peräpohjola (4.31 Peräpohjolan jokimaa, 4.23 Kemijärven-Sallan vaaraseutu)
- 5. Lappi:** 5.1 Metsä-Lappi (5.11 Lapin aapaseutu, 5.12 Ounasselän tunturiseutu, 5.13 Pohjois-Sallan tunturiseutu, 5.14 Maarestan-Saariselän tunturiseutu), 5.2 Tunturi-Lappi (5.21 Enontekiön vuoriseutu, 5.22 Enontekiön ylätunturit, 5.23 Taka-Lapin tunturimaa, 5.24 Taka-Lapin koivutundra)

Lähde: Suomen Kartasto (1993).

rannikkomaa on keskimäärin maan tiheimmin asuttu ja myös teollisen toiminnan keskusaluetta.

Eteläisen rannikkomaan itäisintä aluetta, Ylämaan Kankareseutua kartastossa kuvataan seuraavasti:

Kymijoesta itään sijaitseva alue poikkeaa selvästi eteläisen rannikkomaan yleisestä maisemarakenteesta. Punertava rapakivikallio luo täällä jyrkän teisiä kankaremuotoja ja tarjoaa kasvillisuudelle ravinneköyhän perustan. Alueella on pikku järviä ja karuhkoja metsiä. Viljelykset ovat verraten pienialaisia ja asutus harvempaa kuin lännempänä rannikkomaalla.

Pääosa Ensimmäisen Salpausselän pohjoispuolisesta alueesta kuuluu Savonmaan maisemamaakuntaan (2.3). Vain luoteisin kolkka Suomenniemeä kuuluu Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maisemamaakuntaan (2.2).

Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maisemamaakunta kuuluu Kymijoen vesistöalueeseen. Neljään seutuun jaetusta maakunnasta Etelä-Karjalan Suomenniemelle ulottuu Puulan mäkiseutu (2.23), jota kartastossa kuvataan seuraavasti: Seudun luonto on pikkupiirteisen vaihtelevaa. Etelässä jyrkkärinteisten rapakivimäkien välisiä laaksoja täyttää pienten järvien verkko.

Metsistä puolet ovat kuusivaltaisia ja peräti kolmannes koivuvaltaisia taanoin harjoitetun kaskiviljelyn jäljiltä. Peltoja on vain 5 % maa-alasta. Ne ovat hajallaan pieninä tilkkuina moreenimailla, joille myös yksittäiset tai pienkyliksi ryhmittyneet asumukset sijoittuvat.

Savonmaan maakunta kuuluu Vuoksen vesistöalueeseen, jossa järvet hallitsevat maisemaa voimakkaammin kuin missään muualla Suomessa. Korkokuvassa mäkimaata on vallitseva muodostotyyppi. Maiseman muotojen suuntaus luoteesta kaakkoon vallitsee koko alueella.

Maisemallisesti Savonmaa jakaantuu neljäksi seuduksi. Lappeen- Kiteen selänne seutuun kuuluu Ensimmäinen ja Toinen Salpausselkä ja niiden välinen mäkien ja enimmäkseen pienten järvien pirstoma 30 – 40 km leveä vyöhyke, jonka Suur-Saimaa osittain katkaisee. Lappeen seutu Saimaan länsipuolella on pienten järvien ja jyrkkien rapakivikohoumien, harjujen ja laaksojen sokkelo. Ensimmäisen Salpausselän etelä sivu laajenee paikoin kilometrien levyisiksi tasaisiksi männikkökankaiksi kuten Utissa ja Lappeenrannassa. Toinen Salpausselkä on katkonainen, mutta leviää laajoiksi tasanteiksi Vuohijärven eteläpuolella ja Taipalsaarella, missä sen selkä nousee yli 40 metriä Saimaan pinnasta. Seudun länsiosassa peltoja ja asusta on vähemmän kuin itäosassa, jossa pienet asumusrykelmät sijoittuvat lähinnä rannoille ja moreenikohoumille.

Saimaan itäpuolella Salpausselkien vyöhyke jatkuu mäkimaana, jonka koillisosassa on muutamia suurehkoja järviä. Pellot sijaitsevat enimmäkseen moreenimailla, joille asutus on ryhmittynyt pienkyliksi ja asumusrykelmiksi.

Toisen Salpausselän pohjoispuolinen Suur-Saimaan järvisyys on todellista järvimaata, jossa saaristoiset järvet ja reitit kattavat 35-75 % alasta. Korkokuvaan seutu on kankaremaata, jolta kohoaa seudun lounais- ja keskiosissa drumliineja ja kallioisia selkiä. Monet harjut somistavat seudun maisemia. Mäntymetsät vallitsevat seuduilla, jolla on paljon karuja muinaisjärvien huuhtomia moreeni- ja kalliomaita sekä hiekkakankaita. Peltojen osuus jää yleensä alle 5 % koko maa-alasta. Asutus on paljolti harvaa yksittäisasutusta.

MAISEMA-ALUETYÖRYHMÄN MAISEMAMAAKUNTAJAKO 1992

Maisema-alue työryhmän mietinnössä maisema on jaettu kolmeen pääryhmään:

1. luonnonmaisema
2. maaseudun kulttuurimaisema
3. kaupunkimaisema

Luonnonmaisemia ovat alueet, joiden kehitykseen ovat vaikuttaneet pääasiassa luonnon prosessit.

Kulttuurimaisemat ovat ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena syntyneitä kokonaisuuksia. Kulttuurimaisemasta voidaan erottaa ihmisen ja luonnon pitkäaikaisen vuorovaikutuksen myötä muovautuneet maaseudun kulttuurimaisema ja ääritapauksena lähes yksinomaan ihmistyön tuloksena syntynyt kaupunkimaisema.

Maisema-alue työryhmän selvitys rajattiin koskemaan maaseudun kulttuurimaisemaa. Selvitystyö oli kohdistettu laaja-alaisen arvokkaiden maisema-alueiden, eli arvokkaiden maisemakokonaisuuksien ja maisemanähtävyyksien sekä perinnemaisemien löytämiseen sekä niiden hoidon tarpeen ja hoidon järjestämisen selvittämiseen.

Selvitystyön perustaksi työryhmä laati maisemamaakuntajaon. Jaon suorittamista ohjasi kaksi perustarkastelua.

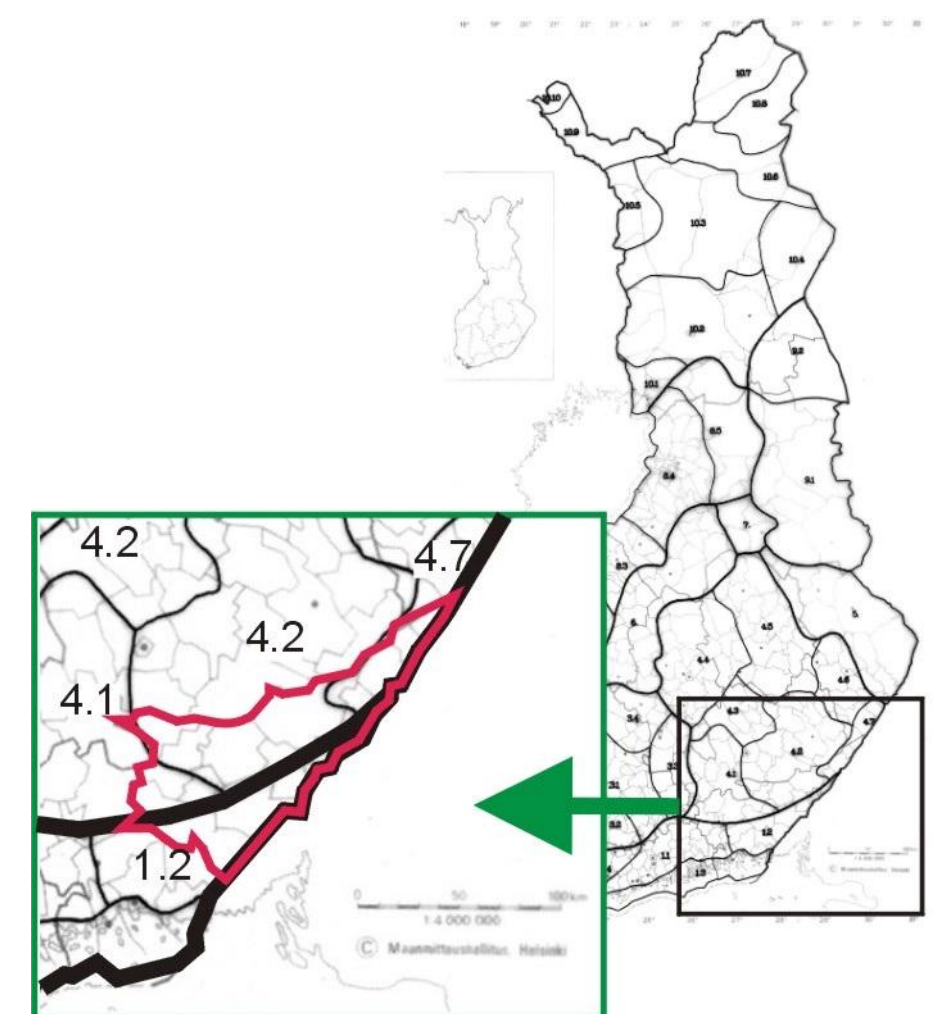
Ensiksi tarkasteltiin maisemakuvaan vaikuttavia olennaisimpia luonnonpiirteitä ja niiden vaihtelua. Huomiota kiinnitettiin muun muassa maanpinnan muotoihin, maaperään ja kasvillisuuteen sekä eri luonnonelementtien, kuten maan ja veden alueelliseen jakautumiseen. Toiseksi tarkasteltiin perinteisiä, erityisesti maaseutumaisemassa ilmeneviä kulttuuripiirteitä. Kaupunkimaisemiin ei kiinnitetty sanottavaa huomiota.

Maisema-alue työryhmän mietinnössä Etelä-Karjala kuuluu kahteen maisemamaakuntaan; Eteläiseen rantamaahan ja Itäiseen Järvi-Suomeen.

Maakunnat on edelleen jaettu seutuihin. Ensimmäisen Salpausselän eteläpuolinen alue kuuluu Kaakkoiseen viljelyseutuun (1.2). Järvi-Suomen puolella Etelä-Karjalassa on kolmen eri seudun piirteitä.

Läntisin, Kymijoen vesistöön kuuluva alue on Lounaista järvisyys (4.1), keskeinen osa on Suur-Saimaan seutua (4.2) ja itäisin osa Laatokan-Karjalan seutua (4.7).

Kuva 12. Suomen maisemamaakunnat. Maisema-alue työryhmän mietintö 66/1992.

ETELÄ-KARJALAN MAISEMA-ALUEET

Jako maakuntiin ja seutuihin

Jako maakuntiin ja seutuihin

	Suomen maantieteelliset alueet J. G. Granön mukaan	Suomen kartasto 1993, 1999		Maisema-alueryhmä 1993
Suuralue		1. Etelä-Suomi		
Maisemamaakunta	II Eteläinen jokimaa	1.3 Eteläinen rannikkomaa		1. Eteläinen rantamaa
Seutukunta	6. Viipurin-Karjala			
Seutu	19. Karjalan kankarerannikko	1.35 Ylämaan kankareseutu		1.2 Kaakkoinen viljeysseutu
Suuralue		2. Järvi-Suomi	2. Järvi-Suomi	
Maisemamaakunta	IX Järvi-Suomi	2.2 Päijät-Häme ja Keski-Suomi	2.3 Savonmaa	4. Itäinen Järvi-Suomi
Seutukunta	12. Järvi-Suomi			
Seutu	34. Simpeleen selänneseutu	2.23 Puulan mäkiseutu	2.31 Lappeen-Kiteen metsäseutu	4.1 Lounais-Savon järvisseutu
	35. Ruokolahden mäkiseutu		2.32 Suur-Saimaan järvisseutu	4.2 Suur-Saimaan seutu
	36. Lappeen mäkiseutu			4.7 Laatokan Karjalan seutu
	37. Saimaan saaristo			

Kuva 13. Yhteenvedo maisemajaoissa käytetyistä nimityksistä.

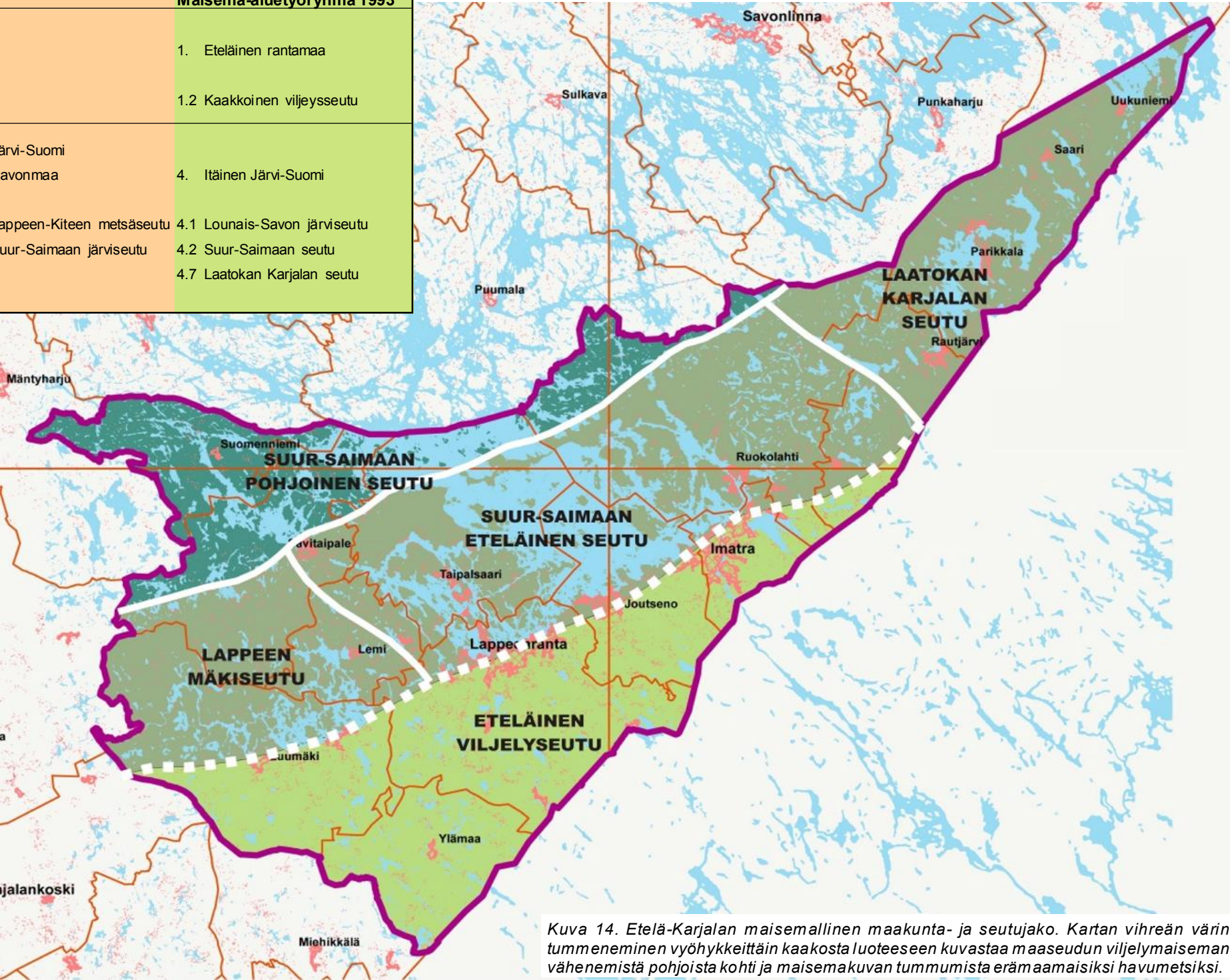
Kuvassa 13. on esitetty kolmen edellä esitetyn maisemajaon yhteenvedo-
taulukko käytetyistä aluenimityksistä. Kaikissa aluejaoissa Ensimmäinen
Salpausselkä toimii maisemamaakuntien rajana. Pohjoispuolella luokitukset
sen sijaan eroavat toisistaan.

Tässä esitettävä Etelä-Karjalan jako maisema-maakuntiin ja seutuihin poh-
jautuu olemassa oleviin luokituksiin, mutta luokituksessa on pyritty myös
selkeään ja maakunnalliseen käyttöön soveltuvaan luokitukseen. Etelä-Kar-
jala kuuluu Eteläisen rantamaan ja Itäisen Järvi-Suomen maisemamaakuntaan,
joiden välinen raja kulkee Ensimmäisen Salpausselän eteläreunassa.

Eteläiseen rantamaan maakuntaan kuuluva osa Etelä-Karjalaa muodostaa
yhden suurseudun ja on tässä nimetty Eteläiseksi viljeilyseuduksi.

Itäiseen Järvi-Suomeen kuuluva Salpausselkien välinen alue on jaettu Lappeen
mäkiseutuun, Suur-Saimaan eteläiseen seutuun ja Laatokan Karjalan seu-
tuun. Toisen Salpausselän pohjoispuoli on yhtenä kokonaisuutena nimetty
Suur-Saimaan pohjoiseksi seuduksi.

Alueen kuntien rajat eivät noudata maisema-alueiden ja seutujen rajoja. Van-
hat kuntakeskukset kuten Savitaipale, Luumäki, Lappee, Joutseno ja Simpele
ovat sijoittuneet maisemallisiin solmukohtiin Salpausselälle, jotka toimivat mai-
sema-alueiden rajoina. Rajakunnilla onkin selkeästi “maakansan” ja “vesi-
kansan” puoli.

Kuva 14. Etelä-Karjalan maisemallinen maakunta- ja seutujako. Kartan vihreän värin
tummeneminen vyöhykkeittäin kaakosta luoteeseen kuvastaa maaseudun viljelymaiseman
vähenevää pohjoista kohti ja maisemakuvan tummumista erämaamaisiksi havumetsiksi.

Kulttuuriympäristöt ja maisematyypit

Ympäristöministeriön ja Museoviraston laatiman käsitteistön mukaan *“kulttuuriympäristö on yleiskäsite. Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit”*.

Maisematyyppi-käsite tulkitaan seuraavasti: *“Maisemaa voidaan tyypitellä luonnonmaisemaksi ja kulttuurimaisemaksi sen mukaan, onko maisema ensisijaisesti luonnonelementtien tai ihmisen toiminnan tulosta. Tämän lisäksi maisemaa voidaan tyypitellä esimerkiksi maisemarakenteen, maisemakuvan, maankäytön, kulttuuripiirteiden, luonnonpiirteiden jne. perusteella. Yleisiä maisematyppejä ovat esim. kaupunki-, saaristo-, järvi- ja maatalousmaisema.”*

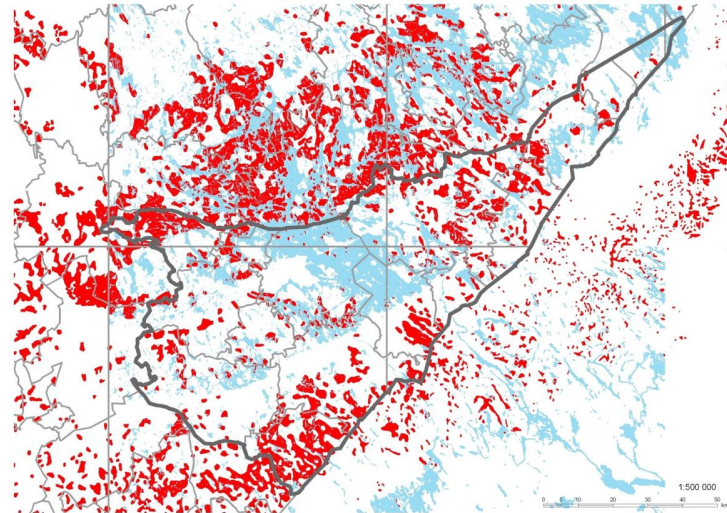
Etelä-Karjalan maisema on luokiteltavissa hyvinkin monenlaisiin maisematyyppeihin johtuen eri maisematekijöiden ja niiden muodostamien yhdistelmien monimuotoisuudesta ja niiden esiintymisen vaihtelusta. Erittelemällä ja yhdistelemällä eri maisematekijöitä on helpompi löytää kunkin maisematekijän merkitys maisematyyppin osatekijänä.

Viereisistä kuvista on nähtävissä esimerkiksi kuinka kalliomaisemat (15) sijoittuvat maakunnan eteläosiin, Ruokolahden-Parikkalan selänteelle ja Suomenniemen luoteisosaan. Salpausselän eteläpuolella löytyy runsaasti avokalliomaisemia, kun taas pohjoispuolisten selänteiden kallioita peittää usein ohut irtomaapeite.

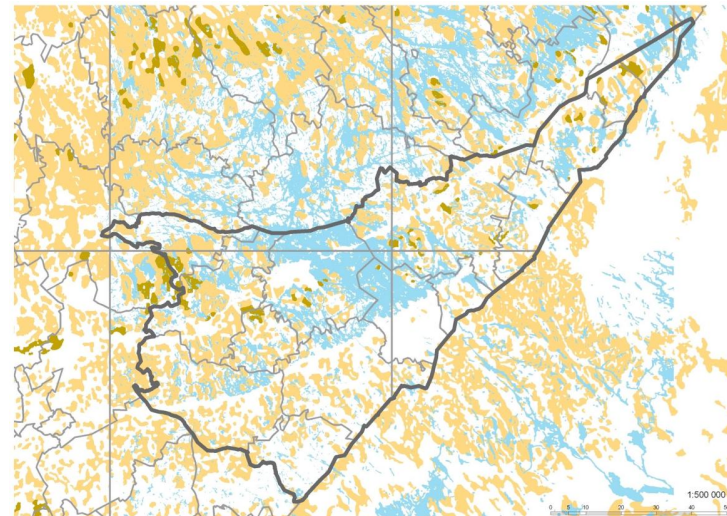
Moreenit esiintyvät tasaisesti koko maakunnan alueella. Korkeita kumpumoreeneja esiintyy lähellä toista Salpausselkää ja sen pohjoispuolella (16).

Laajimmat savi- ja silttialueet kerrostuivat Ensimmäisen Salpausselän eteläpuolelle. Tiiviille savimaille syntyivät myös turvekerrostumat, joiden syntyä Salpausselältä tihkuva pohjavesi on edesauttanut (17). Viljelykelpoisena maa-aineksena savialueille ovat syntyneet myös laajimmat peltoalueet (20).

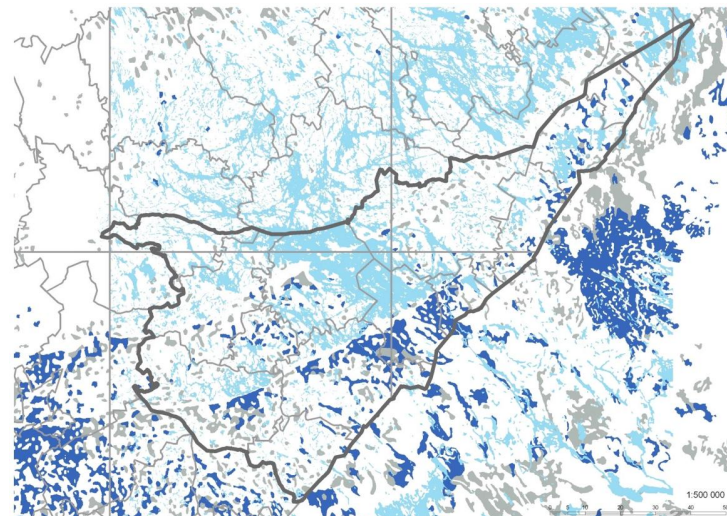
Salpausselät ja harjut ovat helppokulkuisina palvelleet jo varhaisten esi-isämme kulkureitteinä. Lämpimät harjurinteet ovat hyviä asuinpaikkoja ja niiden alaosien hienosedimentit ovat olleet helposti raivattavissa viljelykäyttöön. Kulkureittien risteyskohtiin syntyneet asutuskeskittymät ovat vähitellen laajenneet ylös harjun rinteille muodostaen nykyiset taajamat (19).

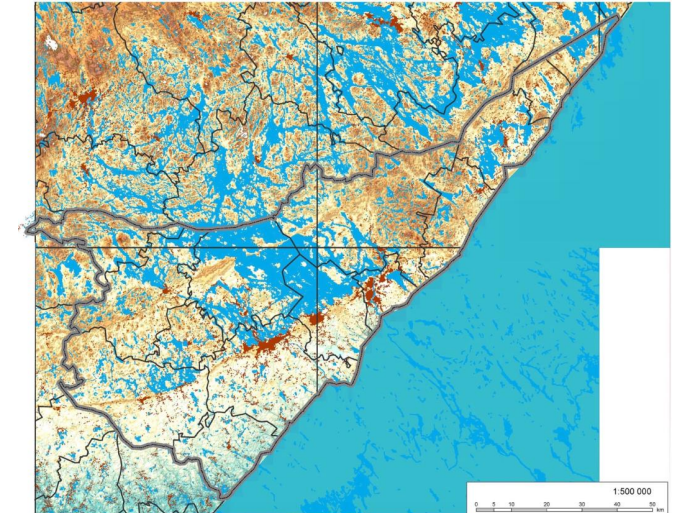
Kuva 15. Kalliomaisemat

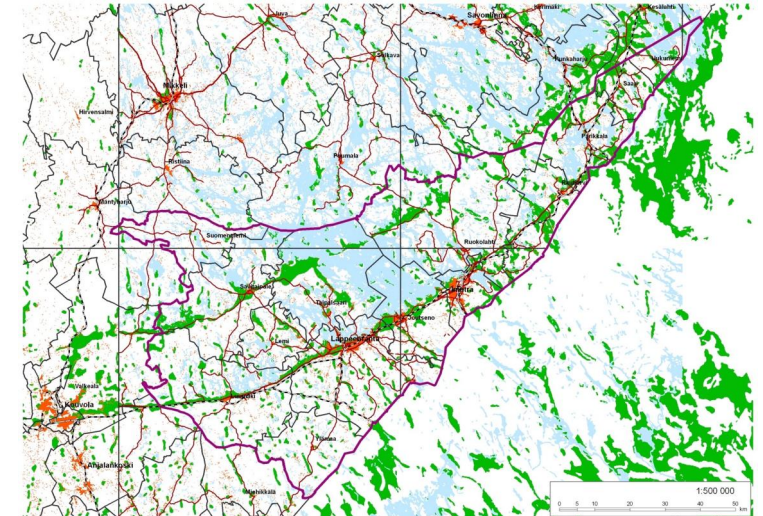
Kuva 16. Moreenimaisemat, kumpumoreenit tummina.

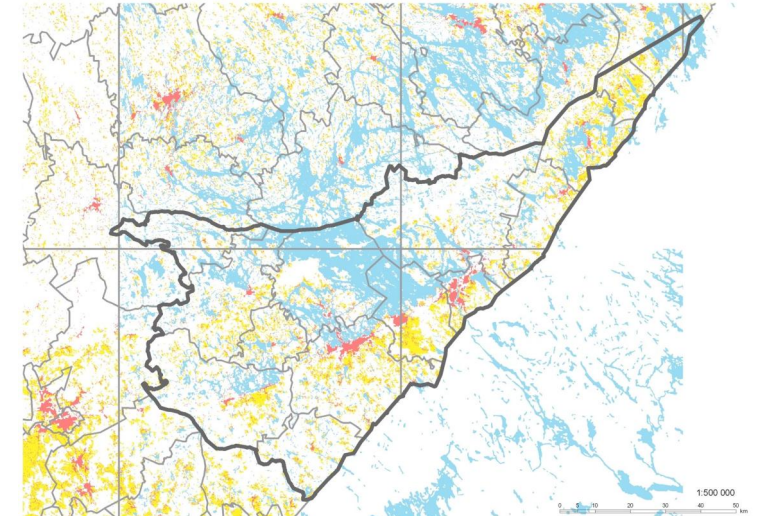
Kuva 17. Savet ja turpeet

Kuva 18. Korkeussuhteet ja asutus

Kuva 19. Soramuodostumat. Asutus ja päätiestö.

Kuva 20. Pellot ja asutus.

Eteläinen viljelyseutu

Laajimmat hietä-, hiesu- ja saviesiintymät ovat kerrostuneet välittömästi Ensimmäisen Salpausselän tuntumaan Luumäen, Lappeenrannan, Joutsenon ja Imatran edustalle. Savikoista nousevat moreeni- ja harjukumpareet tekevät viljelymaisemasta vaihtelevasti kumpuilevan ja monimuotoisen. Konnunsuolla riittävän paksu savikerros ja sen päälle syntynyt suoturve ovat tasoittaneet maanpinnan ja mahdollistaneet laajan lähes yksitoikkoisen tasaisen peltomaiseman. Asutus on näillä laajoilla viljelyaukeilla sijoittunut ryhmiksi moreeni- ja harjukumpareille tai löyhäksi helminauhaksi aukeita reunustavien kumpareiden reunoille.

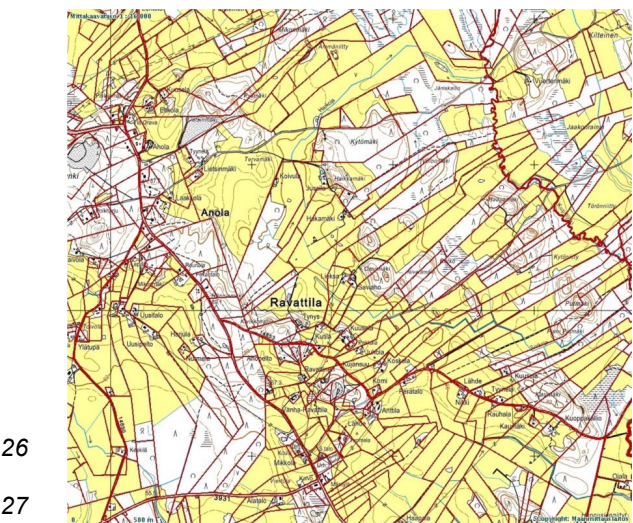
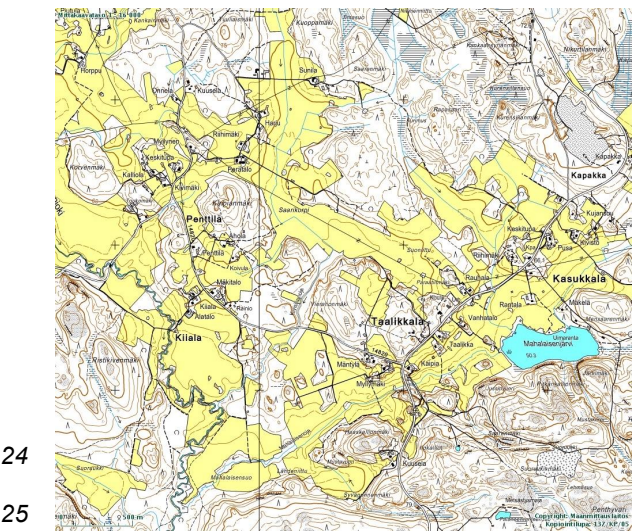
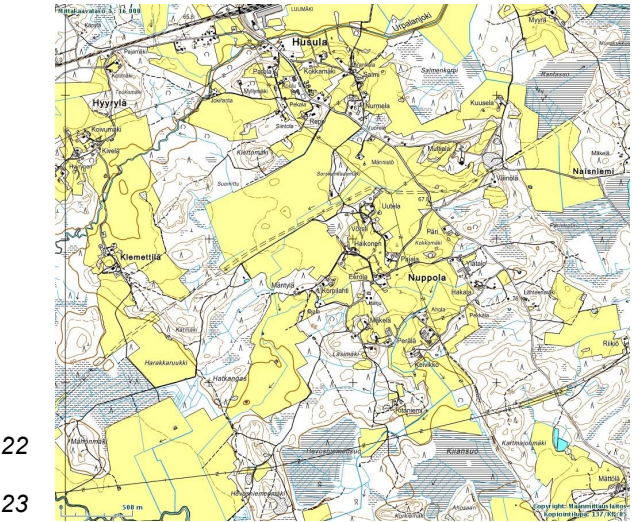
Laajojen viljelymaisemien maisemallinen arvo on suuri niiden mahdollistaessa pitkät ja vuodenaikojen myötä vaihtelevat näkymät muuten melko sulkeutuneessa ja pienipiirteisessä maisemassa.

Eteläisin osa maakuntaa, Ylämaa kokonaisuudessaan sekä Luumäen ja Lappeenrannan eteläosat, muodostuu louhikkoisten rapakivikalliomäkien ja niiden väliin juonteisiin kerrostuneiden hienosedimenttien kirjomasta kankaremaastosta. Asutus ja pienialaiset viljelykset sijoittuvat kapeisiin jokilaaksoihin ja järvien rannoille.

Kuvat 22 ja 23. Luumäen laajin viljelymaisema sijoittuu välittömästi Salpausselän etumaastoon Urpalanjoen laaksoon. Vanhimmat pellot ovat harjun ja moreenikumpareiden rinnemailla. Vähitellen viljelyksiä on laajennettu soita raivaamalla ja kuivattamalla. Asutus on sijoittunut pellosta kohoaville moreeni- ja harjukumpareille. Kylätiestö myötäilee loivapiirteistä maastoa avaten jatkuvasti vaihtelevia pitkiä näkymiä. Peltoviljelykseen soveltuva maa on pääosin otettu käyttöön, joten avoimen tilan raja noudattelee maiseman luontaisia rajapintoja – maisemakuva on vakiintunut ja ”valmiin” oloinen. Kuva 23 Pöyry Environment Oy.

Kuvat 24 ja 25. Moreenikumpareet ja pitkittäisharjut kirjavoivat Lappeenrannan eteläpuoliset savikot. Lappeenrannasta kaakkoon ja lounaaseen suuntautuva vanha tiestö myötäilee kumpareiden reunamia hienosedimenttien ja karkeampien maiden rajakohdassa. Viljelykset noudattavat viljelykelpoisen maan rajaa kertoen seudun pitkistä viljelyhistoriasta. Yliisen Viipurintien varsilla Kasukkalassa maisemakuva on vakiintunutta, monimuotoista ja vaalimisen arvoista. Kuva 25 Pöyry Environment Oy.

Kuvat 26 ja 27. Joutsenon viljelyaukeilla on mahdollista luoda ehkä maakunnan pisimmät peltonäkymät laajan Konnunsuon viljelysten ansiosta. Konnunsuon ja Joutsenon taajaman välinen viljelymaisema muistuttaa vaihtelevuudessaan Lappeenrannan peltomaisemia. Konnunsuon itäpuolitse Joutsenosta kaakkoon valtakunnan rajalle Viipuriin suuntautunut tie kulkee harjujaksolla, jonka kumpareille myös asutus on paljolti sijoittunut. Konnunsuon pohjoispuolella Ravattilassa ja Nevalassa asumusten lähiympäristöissä maisemakuva on vakiinnuttanut asemansa. Maanomistuksen maiseman luontaisia rajoja rikkova vaikutus tulee hyvin esille Ravattilan itäpuolisessa Kupijoen laaksossa pitkien pelto- ja metsäkuvioiden hammasteisena vuorotteluna. Peltujen keskelle jääviä metsäsuikaileita on raivattu edelleenkin, minkä ansiosta pellot löytävät luontaiset rajansa ja maisemakuva vakiintuu ja rauhoittuu. Kuva 27 Pöyry Environment Oy.

Laatokan Karjalan seutu

Alue on korkeussuhteiltaan ja maaperältään vaihtelevaa. Avokallioita ei maaston korkeuseroista huolimatta ole runsaasti, vaan kallioperää peittää vaihtelevat harjujaksot, kumpu- ja pohjamoreenit ja alavilla alueilla myös hienosedimentit. Seudulle ominaisten lehtomaisten rinne- ja rantavyöhykkeiden runsaus juontuu juuri hedelmällisestä maaperästä ja suotuisasta ilmastosta.

Seudulle luonteenomainen viljelymaisematyyppi on korkean moreeni-muodostuman lakialueelle mäkiasutuksen myötä syntynyt avoin yksittäisasumusmaisema. Talosta taloon on näköyhteys, mutta tilakeskukset ovat erillään toisistaan muodostaen väljän seutukylän. Saaren Tarnalan kylä edustaa valtakunnallisesti ja Uukuniemen Kummun kylä maakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisemaa.

Toinen luonteenomainen seudun viljelymaisematyypeistä on järvien laskujen synnyttämät alavat rantapeltomaisemat.

Viljelymaan valtaaminen järviä laskemalla alkoi Etelä-Karjalassa 1700-luvulla. Lähes kaikkia suurimpia järviä on laskettu. Simpeleenjärveä laskettiin useassa vaiheessa arviolta 3 metriä. Pienialaisten mäkipeltojen lisänä rantapelloilla on ollut seudulle suuri taloudellinen merkitys. Simpeleenjärven lisäksi laskettiin Pyhäjärvi sekä Suuri että Pieni Rautjärvi. Parikkalassa järvenlaskuilla saatiin uutta peltomaata noin 5 900 ha.

Mäki- ja rantaviljelmien lisäksi mielenkiintoisia viljelymaisemia on syntynyt monimuotoisten moreenimuodostumien rinteille (esim. Rasvaniemi) ja harjumuodostumien lievealueille.

Kuvat 28 ja 29. Laaja-alaisimmat viljelykset Simpeleenjärven lasku synnytti Siikalahden ympäristöön ja järven pohjoisosiin Savikummun ja Kinnarniemen ranta-alueille. Järvenlaskun ansiosta syntyi myös kuuluisa Suomen parhaana lintujärvenä pidetty ja Natura-verkostoon kuuluva Parikkalan Siikalahti. Siikalahden ja kuvassa taustalla näkyvä Kaukolan maisemakokonaisuus on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Kuva 29 Pöyry Environment Oy.

Kuvat 30 ja 31. Vanhimmat pellot sijaitsevat moreenimäkien lakialueille rakennettujen asumusten ympäristössä ja mäkien rinteillä. Rautjärvien laskun myötä peltoviljelyala lisääntyi huomattavasti. Pienen Rautjärven koillispuolella oleva Tamalan kylä- ja viljelymaisema kuuluu valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Kuvan 31 etualalla Baltian jääjärven huuhtoma muinaisranta. Kuva 31 Pöyry Environment Oy.

Kuvat 32 ja 33. Rasvaniemen vanhin asutus on sijoittunut korkealle huuhtoutumattomalle ja lämpimälle lakialueelle. Peltoja on raivattu vähitellen alemmas järvenrantoja kohden. Voimakkaasti vaihteva maasto mahdollistaa jatkuvasti muuntuvat näkymät. Kallioperä on gabroa, jolla on selvästi ollut maaperää hedelmöittävä vaikutus. Kuva 33 Pöyry Environment Oy.

Suur-Saimaan eteläinen seutu

Seudun keskeisimmät maisemaelementit ovat Salpausselät, Saimaan “meri” ja sitä reunustavat leveät saaristovyöhykkeet. Ruokolahdella saariston ja rannan kulttuurimaisemavyöhyke vaihtuu selkeärajaisesti metsien jakallioiden kirjavoimaan vedenjakajaselänteeseen. Saimaan saariston viljelymaisemat ovat sijoittuneet maisemarakenteen mukaisille alaville ja rantaan viettävälle vähäisille savi- ja silttimaille. Yleensä peltokuviot ovat monimuotoisia ja pienialaisia. Maanviljelykseen perustuva asutus on sijoittunut metsäkumpareiden reunamille, joilta maisema avautuu yli peltojen järvelle.

Kuvat 34 ja 35. Peltoin kylä, joka on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, sijaitsee Toisen Salpausselän ja siitä kaakkoon suuntautuvien moreenikumpareiden kainalossa. Kylässä on ollut asutusta jo rautakaudella. Moreeniperustaiset rannoilta ohuen saven peittämät pellot kumpuilevat kauniisti ja viettävät lounaaseen. Kylätie ja asutus sijoittuvat metsäkumpareiden reunoille. Vanhimmat pellot ovat olleet viljelyssä pitkään, mikä tekee maisemakuvasta vakiintuneen. Salpausselän reunavyöhykkeisiin liittyviltä kylän yläpuolisilta soilta voi syksyn kylmien tultua sumu laskeutua kylään ja rantapelloille. Kuva 35 Pöry Environment Oy.

Lappeen mäkiseutu

Saimaan saariston länsipuolella viljelykulttuurin leimaama maisema jatkuu yli vedenjakajan mosaiikkimaisena metsien, viljelysten ja järvien vaihteluna pitkälle Lappeen mäkiseudun länsirajan tuntumaan. Maaston korkeussuhteiden ja maaperän monimuotoisuudesta johtuen seudulta löytyy useimmat viljelymaiseman tyytit. Korkeat moreenimuodostumat ovat houkuttelleet mäkiasutusta, harjujen rinneet ovat tarjonneet lievealueiden lämpimiä rinneviljelymahdollisuuksia. Järvien rantojen savi- ja silttimaat on otettu jo varhain ensin heinäniityiksi ja vähitellen jatkuvaan peltoviljelykäyttöön. Lisäksi viljelyksiä on laajennettu soita raivaamalla.

Kuvat 36 ja 37. Lemi on maapinta-alaltaan Etelä-Karjalan toiseksi pienin, mutta kolmanneksi vahvin maatalouspitäjä pinta-alasta laskettujen peltoprosenttien perusteella. Niemikylässä on raivattu pelloiksi lähes kaikki viljelykelpoinen maa. Tilakeskukset ovat sijoittuneet moreenikumpareille, joista avoimet näkymät jatkuvat pitkälle järvi- maisemaan. Kylä on maakunnallisesti merkittävä kulttuurimaisemakokonaisuus. Kuva 37 Pöry Environment Oy.

Suur-Saimaan pohjoinen seutu

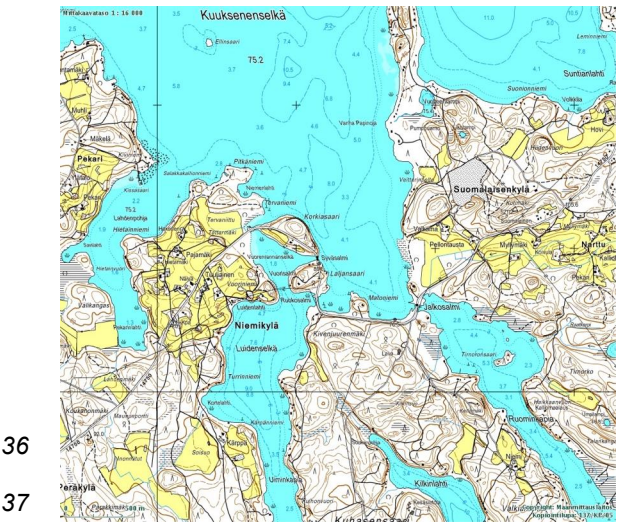
Seudun keskeiset maisematekijät ovat Saimaan ulappa ja sitä reunustavat erämaiset saaristovyöhykkeet. Suomenniemen länsireuna on Vuoksen ja Kymijoen vedenjakaselännettä, jolle luonteenomaista ovat osin korkeiden avokallioiden ja toisaalta moreenimuodostumien luonnehtima erämainen metsämaisema. Vähäiset viljelykelpoiset maat ovat löytyneet korkeilta vedenkoskemattomilta moreenimuodostumilta ja rantojen läheisiltä silttimailta.

Kuvat 38. ja 39. Ote Suomenniemen peruskartasta kertoo hyvin viljelysten sijoittumisesta vedenkoskemattomille moreenimaille. Suomenkylä kuuluu valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Kuva 39 Arto Hämäläinen 1998.

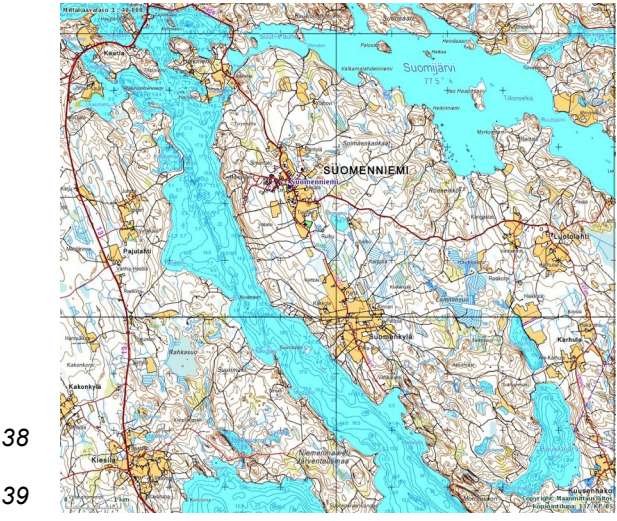
34

35

36

37

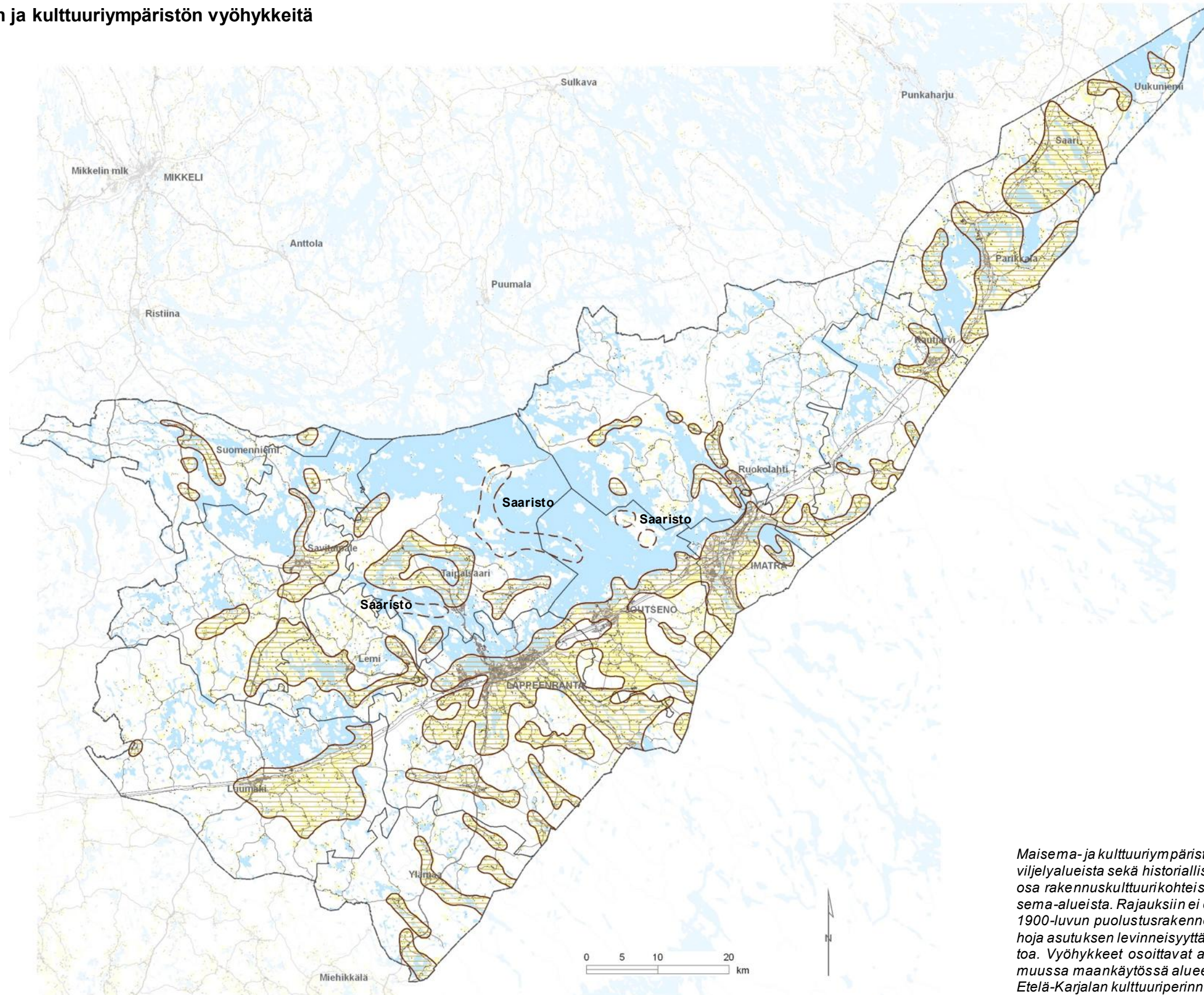
38

39

Maiseman ja kulttuuriympäristön vyöhykkeitä

Maisema- ja kulttuuriympäristövyöhykkeille sijoittuu pääosa vanhoista asutus- ja viljelyalueista sekä historiallisista tielinjauksista. Vyöhykkeille sijoittuu myös pääosa rakennuskulttuuri-kohteista sekä valtakunnallisista ja maakunnallisista maisema-alueista. Rajauksiin ei ole kuitenkaan vaikuttanut Salpalinjan eikä muiden 1900-luvun puolustusrakennelmien sijainti. Rajaamisessa on hyödynnetty vanhoja asutuksen levinneisyyttä kuvaavia kartoja sekä muuta vanhaa kartta-aineistoa. Vyöhykkeet osoittavat aluekokonaisuuksia, joilla uudisrakentamisessa ja muussa maankäytössä alueen kulttuuri- ja maisema-arvot ovat tärkeitä tekijöitä Etelä-Karjalan kulttuuriperinnön säilyttämiseksi.

KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAAKUNTAKAAVOITUS

Kulttuuriympäristöt voidaan luokitella valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin ympäristöihin. Maakuntakaavassa esitetään valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät ympäristöt, jotka tulee ottaa huomioon kuntien maankäyttöä suunniteltaessa.

Ympäristöministeriö, Museovirasto ja Suomen Kuntaliitto ovat laatineet muistion (5.10.2005), jonka tarkoituksena on selkeyttää valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamista valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen osalta.

“Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevan valtioneuvoston päätöksen (30.11.2000) kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevissa erityistavoitteissa todetaan, että alueiden käytössä on varmistettava valtakunnallisesti merkittävien kulttuuri- ja luonnonperinnön arvojen säilyminen. Kulttuuriperintö liittyy käsitteeseen kulttuuriympäristö, johon kuuluvat kulttuurimaisemat, rakennettu kulttuuriympäristö ja muinaisjäännökset.

Päätöksen tarkoittama säilyttämisvelvoite edellyttää, että viranomaisen laatimat valtakunnalliset inventoinnit otetaan huomioon alueiden käytön suunnittelun lähtökohtina. Rakennetun kulttuuriympäristön osalta tällainen inventointi on Museoviraston ja ympäristöministeriön yhteistyönä laatima selvitys “Rakennettu kulttuuriympäristö, Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt” (Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16, 1993). Vuoden 1993 inventointiin sisältyvät alueet ja kohteet ovat edelleen valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamia alueiden käytön suunnittelun lähtökohtia.

Rakennettua kulttuuriympäristöä koskeva inventointi on parhailleen tarkistettavana. Se saatetaan aikanaan valtioneuvoston päätöksellä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoin-niksi. Alustavan aikataulun mukaan päätös voitaisiin tehdä vuonna 2008.”

“Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen lisäksi valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa viranomaisten laatimia alueiden käytön suunnittelun lähtökohdiksi tarkoitettuja inventointeja ovat myös “Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet” (Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992) sekä “Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelualuekokonaisuudet” (Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto, tiedotuksia 3/1983). Muinaisjäännökset ovat automaattisesti muinais-

muistolain mukaan rauhoitettuja.”

“ Kulttuuriympäristöä koskevien alueidenkäyttötavoitteiden tarkoitamien alueiden ja kohteiden osalta on kysymys erityistavoitteista, jotka koskevat myös yleis- ja asemakaavoitusta.”

Valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden lisäksi on tämän selvityksen osassa “Rakennettu kulttuuriympäristö” esitetty myös Etelä-Karjalan maakunnallisesti arvokkaiksi todetut kohteet. Arvomäärittelyssä on otettu huomioon aiemmat selvitykset, kunnilta tulleet kommentit ja maastossa tehdyt tarkistukset (vrt. kappale “Rakennetun ympäristön historia” ja sen kohteet kartoilla).

Rakennettujen merkittävien kulttuuriympäristöjen säilymistä ja tulevaisuutta on pohdittu tässä raportissa aiheeseen liittyvän teemakokonaisuuden yhteydessä (kts. “Maakunnan rakennetun ympäristön tulevaisuus”).

Maakuntakaavan mittakaavasta ja kaavajärjestelmästä johtuen maakuntakaavassa painottuvat enemmän maaseudun kulttuurimaisemiin liittyvät kysymykset kuin taajamien rakennettuihin kulttuuriympäristöihin liittyvät.

Etelä-Karjalan maisema-aluejaossa ja maisemien tyypityksessä paino on ollut juuri maaseudun kulttuurimaisemien ominaisuuksien ja eroavuuksien tunnistamisessa. Keskeinen maaseudun kulttuuriympäristöjen maisematekijä on avoin viljelty pelto.

Maatalous on kautta aikojen ollut suurten muutosten kohteena. Euroopan unioni ja globalisaatio ovat tuoneet uusia ja suuria vaatimuksia tämän päivän viljelijöille. Koneellistuminen ja pienten tilojen kannattamattomuus ovat vähentäneet maatalousväestön määrää, mikä näkyy syrjäseutujen talojen autioitumisena, peltojen ränsistymisenä tai metsityksenä. Väistämätön näky-mä onkin, että pienet, maastollisesti hankalasti viljeltävät peltokuviot jäävät pois käytöstä. Maisemakuva metsittyy ja tummuu jo muutenkin metsäisillä seuduilla. Jotta maaseudun arvokkaat maisemat säilyisivät, on harvenevalle, mutta sinnikkäälle viljelijäjoukolle turvattava peltomaan käyttö alkuperäiseen tarkoitukseensa. Ensisijaisen tärkeää on maakuntakaavoituksessa osoittaa laajimmat viljelyvyöhykkeet maatalouskäyttöön. Keskeisten viljelyaukeiden läpi ei tulisi sijoittaa yhdyskuntateknisiä linjoja haittaamaan viljelyä. Koska tilat ovat Suomessa liian pieniä, voitaisiin tärkeimmille viljelyalueille laatia alueittaisia tai kylittäisiä eräänlaisia “uusjakosuunnitelmia” tai laajennettuja kyläsuunnitelmia. Suunnitelmien lähtökohtana olisivat viljelyelinkeinon ja avoimen maiseman säilyminen, rakennetun kulttuuriympäristön vaaliminen ja vesistöjen suojelu. Monin paikoin viljelymaisema on vielä keskeneräisen, vakiintumattoman oloinen. Yleensä mitä nuorempaa alueen viljely on sitä rikkonaisempaa pellon ja metsän raja on. Paikoin viljelyyn on otettu luon-

nonominaisuuksiltaan herkkiä maita (alavia rantoja, harjujen läpäiseviä hiekkamaita jne). Paikoin taas viljelykelpoinen maa kasvaa metsää. Poistamalla viljelyyn sopimattomat lohkot viljelykäytöstä estetään pinta- ja pohjavesien pilaantuminen ja toisaalta raivaamalla peltojen keskelle työntyvät metsäsuikaleet viljelykäyttöön parannetaan olemassa olevienkin peltojen viljelymahdollisuuksia (karttakuva 26 Kupijoen laakso). Aktiivisessa käytössä olevat vahvat maatalousalueet voitaisiin merkitä maakuntakaavamääräysten mahdollistamalla *maaseudun kehittämiskohde* –rajausmerkinnällä. Merkintään soveltuvia alueita ovat Luumäen, Lappeenrannan, Joutseno, Imatran ja Parikkalan viljelymaisemakokonaisuudet tai osia niistä.

Kulttuuriympäristöjen tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeille alueille on oma rasterointimerkintänsä. Näihin kuuluvat sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti merkittäviksi luokitellut alueet.

Etelä-Karjalan valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista (VAMA-kohteet) **Suomenkylä** Suomenniemellä ja **Tarnalan kylä** Parikkalassa edustavat alueelle ominaista vedenkoskemattoman alueen mäkiasutukseen liittyvää kulttuurimaisemaa. Tarnalan kylä on esimerkki myös Laatokan-Karjalan seudulle ominaisesta järvenlaskujen myötä syntyneestä viljelymaisemasta. **Solkein kylä** Taipalsaarella edustaa maisemalliseen solmu-kohtaan Salpausselän ja Saimaan rannan väliin syntynyttä asumus- ja viljelymaisemaa. Kylämaisema on luokiteltu arvokkaaksi sekä maisemana että merkittävänä rakennetun kulttuuriympäristön kohteena. **Joutsenon kirkonkylän – Konnunsuon maisema-alue** on koko maakuntaa tarkasteltaessa poikkeuksellisen laaja ja yhtenäinen viljelyaukea.

Maakunnan vanha tiestö myötäilee vaihtelevia pinnanmuotoja. Valtakunnalliseksi maisemakohteeksi on arvotettu osuus **Sarajärven maantiestä** Ruokolahden ja Rautjärven kuntien alueella. Valtakunnallisesti arvokkaita nähtävyyksiä ovat **Imatran koski ja Kruununpuisto** sekä vanha rajavuori **Haukkavuori** Ruokolahden ja Rautjärven rajalla.

Valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin (VAT-kohteet) sisältyy useita maakunnan erityispiirteitä omaavia maaseudun kulttuuri-maisemakokonaisuuksia.

Luumäellä tällainen on **kirkko ja kirkonmäki**. Korkealta yli peltojen avautuva näkymä olisi mahdollisesti edellyttänyt alueen laajempaa rajausta.

Taipalsaarella **kirkko ympäristöineen, Nikinlahti ja Jauhiala** sekä **Haikkaanlahti** ovat sijoittuneet hienosti lounaaseen viettävälle rantajaksolle. Kohteet ovat hyvä esimerkki vanhasta saaristolaistyyppisestä asumusmaisemasta.

Rautjärven **Änkilän kylän** kulttuurimaisema on esimerkki Ensimmäisen Salpausselän äärelle syntyneestä tasapainoisesta harjualueen kylä- ja viljely-maisemasta.

Tiemaisemista ns. VAT -kohde on noin 20 kilometriä pitkä osuus Savonlinnan – Viipurin -tietä Imatran, Ruokolahden ja Rautjärven kuntien alueella.

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAMA -kohteet) ja kulttuuriympäristöt (MA-kohteet) ovat kohteita, jotka osaltaan kertovat maakunnan monipuolisesta maisemasta ja kulttuurista. Maaseutumaiseman osalta vakiintuneita laajoja kokonaisuuksia edustavat Lappeenrannassa Rasalan–Lasolan ja Hanhijärven kylämaisemat, Luumäellä Husulan kylä ja Lemillä Niemikylän kulttuurimaisema.

Taipalsaarella maakunnallisesti arvokkaita laajoja saaristoasumusmaisemia edustavat Vitsain kylä, Merenlahden kylä, Pien-Saimaan saariasutus; Turasalo, Illukansaari, Salastinsaaret ja Orjainniemi sekä Peltoin kylä. Joutsenon maakunnallisesti arvokkaat laajat maisemakokonaisuudet ovat huvila- ja kylpyläkulttuurin tuotteita. Näitä ovat Karstunrannan huvila-alue sekä Tiurun ja Rauhan alueet. Eiskolan satavuotias ja itäsuomalaisittain harvinaisen tiiviisti rakennettu kylä sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaalla Konnunsuon maisema-alueella.

Sodanjälkeisen jälleenrakennustoiminnan synnyttämää viljelymaisemaa edustaa Imatran taajaman itäpuolella oleva Viraskorven laaja maakunnallisesti merkittävä peltomaisema-alue.

Metsävaltaisen Ruokolahden pitäjän maakunnallisesti arvokkaat viljelymaisemat sijoittuvat Saimaan rannoille Saimaan saaristoon. Utulan-Yläkylän kulttuurimaisema on tyypillinen esimerkki pienipiirteisestä vaihtelevasta järvikylän viljelymaisemasta. Toinen kohde on Härskiän saari, jonka pohjoisosan muodostaa Vuosalmen kylä ja eteläosan Härskiänsaaren kylä vanhoine telakka- ja sahateollisuusperinteineen.

Rautjärvellä Simpeleen taajama on rakentunut Ensimmäisen Salpausselän luoteiselle monimuotoiselle distaalipuolelle Kivijärven rannalle. Järven ja viljelysten muodostama maisemakokonaisuus on luokiteltavissa maakunnallisesti arvokkaaksi.

Parikkalalle luonteenomaisia kulttuurimaisemia ovat mäkiasutuksen ja järvenlaskujen synnyttämät maisemat. Maakunnallisesti arvokkaita mäkiasutusmaisemia ovat Kummunkylä, Savikumpu ja Oravaniemen kylä. Järvenlaskujen ja kanavien maisemia edustavat Suuren ja Pienen Rautjärven ympäristöissä olevat kohteet. Simpeleenjärven laskusta ja viljelykelpoisen maan lisäyk-

sestä ovat hyötäneet myös maakunnallisesti arvokkaan Kaukolan kylän viljelijät. Niukkalan ja Rasvaniemen kylämaisemat ovat pienipiirteisiä, vaihtelevia ja luonnoltaan monipuolisia maakunnallisesti arvokkaita alueita. Uukuniemen Papinniemen historiallisen ajan muinaisjäännösalue on sekä lehtomaisine maisemineen että arkeologialtaan maakunnallisesti arvokas kohden.

Yleis- ja asemakaavojen ja kyläsuunnitelmien laadinnan yhteydessä on valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden ja alueiden lisäksi tärkeää ottaa huomioon myös paikallisesti arvokkaat kohteet.

KIRJALLISUUS

Alalammi, P. (toim.). 1993. Suomen kartasto 350. Maisemat, asuinympäristöt. Maanmittaushallitus, Suomen maantieteellinen seura. Forssan kirjapaino, Forssa.

Fogelberg, P. (1986). Geomorfologinen aluejako. Suomen kartasto 5. laitos, vihko 121-122 Maanpinnan muodot. Maanmittaushallitus, Suomen maantieteellinen seura. Maanmittaushallituksen karttapaino. Helsinki.

Ganö, J. G., (1932). Suomen maantieteelliset alueet. WSOY, Porvoo.

Genimap Oy (2005). Aino, Suuri Suomen kartasto. Mainos ja Etiketti / WS Bookwell Oy, Porvoo.

Suomen kartasto (1925). Maantieteellinen Seura. Helsinki.

Westerholm J. ja Raento, P. (toim.), 1999. Suomen kartasto 6. laitos. Suomen maantieteellinen seura ry ja WSOY. WSOY-Kirjapainoyksikkö. Porvoo.

Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto (1993). Maisemanhoito, Maisema-aluejärjestelmän mietintö I. Arvokkaat maisema-alueet, Maisema-aluejärjestelmän mietintö II. Komiteamietintö 66/1992. Painatuskeskus Oy. Helsinki.